

Nationella sekretariatet
för genusforskning

rapport

Genusprofessorerna –
En rapport om en regeringsatsning
och vad det blev av den

1/07

Utgivare: Nationella sekretariatet för genusforskning
Göteborgs universitet
Box 200, 405 30 Göteborg
ISSN 1404-4781
ISBN: 978-91-976979-0-3
Göteborg 2007

Genusprofessorerna –

En rapport om en regeringsattsning och vad det blev av den

Rapporten är framtagen av
Nationella sekretariatet
för genusforskning,
Göteborgs universitet
Box 200, SE 405 30 Göteborg
Tel. 031-786 56 00, Fax 031- 786 56 04
sekretariat@genus.se
www.genus.se

Kerstin Alnebratt, doktorand vid
Institutionen för genusvetenskap,
Göteborgs universitet, har skrivit
rapporten.

FÖRORD

Vilken betydelse har satsningen på sex särskilda genusprofessorer haft för integreringen av genusperspektiv inom olika forskningsområden? Nationella sekretariatet för genusforskning utredde för fem år sedan hur de sex professorerna inrättades av regeringen och hur tillsättningen gick till vid de olika lärosätena. Rapporten *Genusprofessorerna – skildring av en process. Vad hände i universitetsvärlden när politikerna gjorde en satsning på genusprofessorer?* skrevs av fil dr Birgitta Jordansson. Denna uppföljande utredning undersöker vilken betydelse genusprofessorerna haft på de olika universiteterna. I ett tioårsperspektiv börjar man kunna se intressanta mönster som kan förklara varför en tillsynes likadan satsning i sex universitetsmiljöer kan falla ut så olika. Vad krävs för att uppnå långsiktighet, hållbarhet och acceptans i satsningar som möttes med skepsis i universitetsvärlden och t o m motstånd i en del miljöer där de placerades? Det är den övergripande frågan i den här undersökningen.

Kerstin Alnebratt, som är doktorand i genusvetenskap vid Göteborgs universitet, har gått igenom direktiv, villkor och utfall för de sex professorerna med kringresurser som placerades i skilda universitet och ämnesinstitutioner från Luleå i norr till Ronneby i söder. Hon har intervjuat tjänsteinnehavarna själva och deras chefer och har liksom Birgitta Jordansson i den första utredningen funnit en hel del oro och frustration över vad som kommer att hända med tjänsterna i framtiden. Men hon har också funnit starka tecken på integration, samverkan och sammansmältningar med ämnen och verksamheter i de undersökta miljöerna. En spännande fråga inställer sig: har genusprofessorerna också påverkat och förnyat ämnesinnehållet i dessa miljöer?

Göteborg den 31 maj 2007

Anne-Marie Morhed
Föreståndare

	Förord	2
I	INLEDNING	4
I:1	<i>Syfte, metod och disposition</i>	5
II	FORSKNINGSPOLITIKEN	7
II:1	<i>Satsningen tar form</i>	8
II:2	<i>Kontroversiella förslag</i>	10
II:3	<i>Att åstadkomma förändring</i>	11
III	MILJÖBESKRIVNINGARNA	13
III:1	<i>Litteraturvetenskap</i>	13
III:1.1	<i>Miljön byggs upp – Från genusprofessor till ordinarie</i>	13
III:1.2	<i>Om satsningen</i>	15
III:2	<i>Sociologi</i>	15
III:2.1	<i>En dynamisk miljö</i>	16
III:2.2	<i>Genusforskningens framtid</i>	17
III:3	<i>Folkhälsovetenskap</i>	18
III:3.1	<i>Genusforskningen integreras</i>	18
III:3.2	<i>Blod håller på med sitt och genus håller på med sitt</i>	19
III:3.3	<i>Stödjepunkter</i>	20
III:4	<i>Informationsteknologi</i>	21
III:4.1	<i>Fördelar med mindre högskolor</i>	22
III:4.2	<i>Miljön ger styrka</i>	23
III:4.3	<i>Tankar om framtiden</i>	24
III:5	<i>Fysikens didaktik</i>	24
III:5.1	<i>Ett annat uppdrag</i>	25
III:5.2	<i>Intressanta teoretiska möten</i>	26
III:6	<i>Människa-maskin</i>	27
III:6.1	<i>Nystart av något som funnits länge</i>	28
III:6.2	<i>Den mottagande miljön</i>	29
IV	EN DISKUSSION	31
IV:1	<i>Nyetableringarna</i>	31
IV:2	<i>De etablerade verksamheterna</i>	32
IV:3	<i>Miljöbygge</i>	33
IV:4	<i>Parallell eller integrerad verksamhet</i>	33
IV:5	<i>Jämställdhetsaspekter och genusperspektiv</i>	34
IV:6	<i>Sammanfattande diskussion</i>	35
	Referenslista	37

INNEHÅLL

I Inledning

År 1995 lade regeringen en proposition på riksdagens bord med titeln *Jämställdhet mellan kvinnor och män inom utbildningssystemet*¹. Propositionen innefattade förslag och åtgärder riktade mot såväl ungdomsskola som universitet och högskolor. Om den högre utbildningen och forskningen konstaterade regeringen att den har stor betydelse för landets kulturella och ekonomiska utveckling. Vidare framhölls att den debatt som förs på landets universitet och högskolor påverkar det allmänna samhällsklimatet².

Just därför menade man att det var problematiskt att ledningen för universiteten och högskolorna nästan uteslutande bestod av män. Vid tiden för propositionen var 93 procent av alla professorer män. Konsekvensen av detta menade regeringen blev att "[k]vinnors erfarenheter, synsätt och problemformuleringar [inte speglas] i tillräcklig omfattning", vilket ansågs som ett problem för att kunna uppnå "högsta möjliga kunskapsnivå"³. Regeringen tyckte att utvecklingen mot jämnare könsfördelning inom den akademiska världen gått för långsamt. Därför tog man i propositionen initiativ till "ett antal åtgärder som huvudsakligen inriktas på att åstadkomma en jämnare könsfördelning inom olika lärarkategorier i högskolan"⁴.

Ett av de initiativ som presenterades i propositionen rörde genusforskningen. Forskningsrådsnämnden, FRN, fick i uppdrag att "... lämna förslag på ämnen inom vilka det kan finnas anledning att inrätta professorer eller forskningstjänster med inriktning mot genusforskning"⁵. I propositionen hänvisades till en kartläggning och utvärdering av jämställdhetsarbetet inom universitet och högskola⁶. Man menade att denna rapport visat på "den vetenskapliga kvalitetshöjning som genusforskningen kan tillföra"⁷. Som en följd av detta konstaterande lämnade regeringen också förslag på åtgärder. Inriktningen på det förslag som ligger till grund för föreliggande rapport formulerades enligt följande: "Genom att inrätta parallellprofessorer i ämnen där forskning med genusperspektiv på ett fruktbart sätt kan komplettera traditionella forskningsinriktningar kan nya forskningshorisonter öppnas"⁸.

Detta utgör den politiska upptakten⁹ till det som sedermera skulle komma att leda till inrättandet av sex stycken så kallade "genusprofessorer" med tillhörande forskarassistent och doktorand.¹⁰

¹ 1994/95:164.

² 1994/95:164, s 21.

³ 1994/95:164, s 21.

⁴ 1994/95:164, s 22.

⁵ 1994/95:164, s 28.

⁶ DS 1994:130.

⁷ 1994/95:164, s 29.

⁸ 1994/95:164, s 29.

⁹ Det bör dock noteras att detta inte var den första satsningen på kvinno-, jämställdhets- och genusforskning. Tilläggas kan också att dessa satsningar ofta varit en reaktion och ett svar på gräsrotsarbete och krav från kvinnliga forskare.

¹⁰ Birgitta Jordansson har i en tidigare rapport till Nationella sekretariatet för genusforskning, *Genusprofessorerna – skildring av en process* beskrivit processen från de första politiska skrivningarna fram till tillsättandet. Via utredningsskedet i forskningsråden, universitetens reaktioner och spelet bakom placeringarna beskriver hon vad som hände i universitetsvärlden när politikerna gjorde denna satsning på genusprofessorer. Hennes fokus är implementeringsprocessen. Hon framhåller att hon inte "i någon större utsträckning [kan] säga något om hur dessa tjänster har integrerats på institutionerna, hur en parallellprofessur med inriktning på genusperspektiv har uppfattats och i vilken mån de har fungerat som komplement och bidragit till att öppna nya forskningshorisonter i de konkreta fallen". Jordansson, 2003, s 5.

I denna rapport kommer fokus att ligga på de förutsättningar satsningen givit när det gäller möjligheten att öppna nya forskningshorisonter. Det sker genom att berörda personer får komma till tals och berätta om vad som faktiskt skett vid de institutioner som fick genusprofessorerna. Syftet är att undersöka hur de verksamheter som blivit resultatet av satsningen framträder när de verksamma själva beskriver dem. Genom de bilder som framkommer vill denna rapport medverka till att föra en diskussion om framgångsfaktorer och förutsättningar, skillnader och likheter i hur satsningen förvaltats.

Satsningen på sex genusprofessorer med tillhörande tjänster var inte det enda förslag som lades i propositionen. Såväl tidigare som senare har andra satsningar på genusforskning, men också på jämställdhet inom högskolan gjorts. Det finns därför all anledning att översiktligt diskutera denna satsning utifrån en forskningspolitisk kontext. Detta kan beskrivas som ett delsyfte med rapporten

På forskningspolitisk nivå blir det nödvändigt att diskutera vilka intentioner regeringen hade, vad man vill åstadkomma och varför? I propositionen talades det om parallellprofessorer med uppdrag att komplettera den traditionella forskningen med genusperspektiv för att därmed kunna öppna nya kunskapshorisonter. Propositionen bygger på en koppling mellan genusforskning och jämställdhet; äger denna koppling relevans för dem som uppburit satsningen?

Syftet med satsningen var att åstadkomma en förändring i de organisationer som tilldelas professorerna. Ett nytt forskningsperspektiv ska tillföras. Professorerna beskrivs som parallellprofessur; vad innebär 'parallell' i detta sammanhang? Innebär det att man har en egen organisering vid sidan av den ordinarie verksamheten? Är professorerna och de som upprätthåller dem en integrerad del av verksamheten eller har det blivit en parallell verksamhet? De sex professorerna har dessutom hamnat i olika miljöer. Hur ser de forskningsmiljöer ut där de nya forskningshorisonterna skulle växa fram? Det finns skillnader mellan disciplinära respektive interdisciplinära ämnen liksom mellan etablerade miljöer och nyetableringar. På denna nivå kan vi också finna aspekter av de tankar om jämställdhet som propositionen bygger på.

Sist men inte minst finns också en individnivå. Vad har satsningen inneburit för de personer som har fått del av den? Här handlar det främst om hur de upplever att de kunnat använda satsningen utifrån de förutsättningar som givits på forskningspolitisk och organisatorisk nivå. Vilka förutsättningar upplever de sig ha haft för att kunna öppna dessa nya forskningshorisonter?

Rapporten består av tre delar. Materialet för undersökningen består, förutom av texter, proposition och utredningar, av intervjuer med professorerna själva, doktorander samt administrativt ansvariga vid de enheter där de verkar. Jämförelser kommer att göras med aktuell forskning om forskningspolitik som också får bidra med att teckna den kontext inom vilken satsningen görs.

I sin rapport till Nationella sekretariatet för genusforskning beskrev Birgitta Jordansson¹¹ vad som hände i universitetsvärlden under den tid när regeringens intentioner skulle förverkligas. Hon visar hur förslagen mejslades fram, hur utlysningarna kom att se ut och tillsättningsprocesserna. I den första delen av föreliggande rapport

¹¹ Jordansson, 2003.

görs en återkoppling till de resultat och beskrivningar som framkom i Jordanssons rapport. Det är förutsättningarna för satsningen och vad som kom att ske i de processer som föregick placeringarna och tillsättningen av tjänsterna som rekapituleras. Därutöver görs en översiktlig genomgång av den forskningspolitiska debatten under 1990-talet såväl från politiska dokument som från aktuell forskning om densamma.

I den andra delen kommer varje professur och den enhet den hamnade vid att beskrivas med avseende på de ovan nämnda frågorna. Det empiriska underlaget har främst inhämtats genom intervjuer med strategiskt valda personer vid de sex värduniversiteterna. Hur verksamheten framställs på universitetens hemsidor undersöks också i viss utsträckning¹². Det är de berörda själva, professorer, doktorander och chefer som kommer till tals. Det bör understrykas att det inte är en ”objektiv” beskrivning av verksamheterna som eftersträvas. Det är de intervjuades berättelser om vad som åstadkommit och vad satsningen betytt som utgör kärnan i beskrivningen. Samtidigt är det hur jag uppfattar det som sägs och syns som kommer att framträda i rapporten. Min förståelse av de erfarenheter, upplevelser, tankar och oro som framträder i berättelserna ger en möjlighet till jämförelser mellan de olika förutsättningar som professurerna givit upphov till. Utifrån den bild som träder fram kan problem och framgångsfaktorer diskuteras.

I den tredje och avslutande delen av rapporten återvänder vi till de ovan ställda frågorna för att göra jämförelser och diskutera vad satsningen kommit att betyda. De sex professurerna kommer alltså att presenteras i var sin fallstudie, i mångt och mycket baserad på deras egna utsagor. I denna sista del kommer sedan den bild som framträder att jämföras med satsningens ursprungliga syfte. En jämförelse av hur genusprofessurerna förvaltats av de olika universiteterna kommer att genomföras. Denna jämförelse är tematisk och syftar till att fånga strategiskt viktiga frågor som påverkat utfallet av satsningen.

¹² Jämförelsen mellan hemsidor är problematiskt då ambitionsnivå och innehåll på dessa varierar kraftigt. Eftersom hemsidorna ändå måste betraktas som ett ansikte utåt för att visa fram sin verksamhet har jag valt att redovisa detta. Det måste dock poängteras att mycken verksamhet kan föregå utan att det framgår på ”nätet”.

Den proposition som ligger till grund för satsningen på genusprofessurer hade som nämndes inledningsvis också andra förslag. Det mest diskuterade och kända är förslaget om att inrätta 30 nya professorer där positiv särbehandling av underrepresenterat kön skulle användas vid rekryteringen. Förslaget har kommit att kallas Tham-professorerna och blev mycket omdebatterat.

Inledningsvis konstaterades att åtgärderna i propositionen bland annat byggde på den utvärdering som redovisades i DS 1994:130 *Kartläggning och utvärdering av jämställdhetsprojekt inom universitet och högskolor*¹³. Det finns därför anledning att titta närmare på denna rapports slutsatser. Författarna till rapporten menar att det finns två olika angreppssätt att närma sig jämställdhetsinsatser inom högskolan. De skiljer mellan konsensusperspektiv och konfliktperspektiv. I det förra perspektivet står ”förståelse av genuskompetensens värde i centrum”, i det senare är det ”omfördelning av makt” som spelar den centrala rollen. Visserligen menar man att dessa två angreppssätt inte står i motsatsställning till varandra. Tvärtom hävdar man att konfliktstudier kan ge upphov till problemställningar som kan nyttjas för forskning som syftar till att nå ökad förståelse för genusvetenskapens värde.

När man kommer till slutsatser och förslag är det dock konsensusmodellen man utgår ifrån. Rapporten slår fast att ”kvalitetsutvecklingen gynnas av ett jämbördigt meningsutbyte mellan människor med olika kunskapssyn och erfarenhetsbakgrund. Jämställdhetsarbetet kan bidra till detta genom att tillföra könsbetingad kunskap”.¹⁴ Detta kan ske på två kompletterande sätt, menar man. För det första kan genusvetenskapen öppna nya perspektiv på forskningen och tillföra nya infallsvinklar i verksamheten. För det andra kan jämställdhetsarbetet inriktas på att underlätta för samtal mellan män och kvinnor. Samtal där insikter, grundade i deras genuserfarenheter¹⁵, kan förmedlas. Om detta erfarenhetsutbyte sker i en, av ledningen präglad, positiv attityd till jämställdhet, kan det bli fruktbart, menar utredarna.

Sammantaget förväntas detta leda till ”förståelse av den könsbetingade kunskapens värde”¹⁶. Lyckas man åstadkomma denna förståelse finns, enligt rapporten, mycket att vinna:

- Jämbördig samverkan mellan könen → minskar könskränkande särbehandling till exempel vad gäller lönesättning och sexuella trakasserier,
- Läromedel och undervisningsformer anpassade till båda könen referensramar → leder till jämnare könsfördelning inom fakulteterna,
- Erkännande av genuserfarenheter som faktor i kompetensbegreppet¹⁷ → ger förutsättningar för bättre könsbalans i högskolans hierarki.

¹³ Utvärderingen är genomförd av professor emerita Harriet Ryd, KTH och civilekonom Anders Brinck. Den beställdes av regeringen i prop.1992/93:170. Som referensgrupp fungerade Arbetsgrupp U 1992:E (JÄST-gruppen) som bl a hade till uppgift att överlämna förslag till utbildningsdepartementet inom området.

¹⁴ DS 1994:130, s 61.

¹⁵ Det hade varit intressant att undersöka vilken förståelse av kön och könade erfarenheter som ligger i termen genuserfarenheter. I denna rapport nöjer vi oss dock med att konstatera att dessa tillmäts betydelse för såväl jämställdhet som vetenskaplig kvalitet.

¹⁶ DS 1994:130, s 61 (understruket av författarna).

¹⁷ Här hänvisar författarna till en rapport av Ewa Gunnarsson och Christina Mörtberg *Morgondagens systemutvecklare – en kvinna?*

Utvärderarna föreslår insatser såväl vad gäller forskning/undervisning som när det gäller policyförändringar. De åtgärder som relaterar till forskning/undervisning finns upptagna under rubriken *Stöd genusvetenskap som vitaliserar högskolans verksamhet*. Som en strategisk insats för att visa på genusvetenskapens värde föreslås inrättandet av parallellprofessurer. Med denna åtgärd vill man dels berika ämnenas problemställningar, och dels ge genuskunskap status. Det senare hoppas man ska medverka till att fler forskare av båda könen kommer att integrera genusperspektiv i sin forskning. För att få avsedd effekt menar man att det bör finnas ett fyrtiotal tjänster av detta slag, framför allt i ämnen där genuskunskap är förbisedd. Vid rekrytering skall genuskunskap vara ett behörighetskrav och skicklighet i ämnesområdet ett annat.¹⁸

II:1SATSNINGEN TAR FORM

Med utgångspunkt ifrån detta lägger sedermera regeringen sin proposition. Det uppdrag som FRN fick av regeringen – att lämna förslag på ämnen inom vilka det fanns anledning att inrätta professorer eller forskningstjänster med inriktning mot genusforskning – ska alltså ses som en del i en strategi för att öka jämställdheten inom universitet och högskola. Att på detta sätt koppla ihop genusforskning och jämställdhetsarbete är inte oproblemiskt och har varit en omdiskuterad fråga inte minst internt inom kvinno- och genusforskningen¹⁹. Samtidigt handlar det alltså om att stödja genusvetenskap som ett sätt att vitalisera högskolans verksamhet²⁰. Eller som det beskrivs i propositionen ”den vetenskapliga kvalitetshöjning som genusforskningen kan tillföra”²¹. Argumentationen för satsningen bygger således på olika nyttoargument – förbättrad jämställdhet och höjd kvalitet.

FRN tog sig an uppdraget genom att låta dess kommitté för kvinno- och jämställdhetsforskning hantera frågan. Denna kommitté bestod av aktiva genusforskare från olika discipliner. Samtidigt ombads landets universitet och högskolor att inkomma med förslag och synpunkter på fördelningen av tjänster.²² Resultatet av intresse- och behovsinventeringen resulterade i 170 förslag, varav ett sextiotal var förslag på olika professorer. Bland förslagen kunde två linjer urskiljas. Dels fanns det förslag om tjänster som kunde stödja och utveckla redan etablerade genusforskningsmiljöer. Områden där det fanns stor efterfrågan på kurser och handledning och där flera kvalificerade

¹⁸ DS 1994:130, s 63f.

¹⁹ Så talas det redan 1972 om vikten och behovet av ökad jämställdhet och ökad medvetenhet om könsroller inom forskning och högre utbildning. (Nordisk utredningsserie 6/72 *Könsroller och utbildning*) Vid en konferens med företrädare för fältet arrangerat i Uppsala 1978 diskuterades jämställdhetsforskningens nuvarande och framtida villkor i Sverige. I rapporten *Forskning om jämställdhet* (UHÄ-rapport 1978:22) återges diskussionen med inlägg från forskare som Margot Bengtsson, Gunnar Qvist, Karin Westman Berg och Maud Eduards. En viktig frågeställning för konferensen var hur forskningsfältet skulle benämnas. Det förefaller ha rått en relativ oenighet om denna fråga. I princip är dock samtliga inne på att, oavsett vilken benämning man föredrar, så behövs vidare förklaring. Ett behov som på många sätt förefaller kvarstå. Se också Anita Göransson, *Historica* 4 1983, Karin Widerberg, *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 1986:3 36ff.

²⁰ DS 1994:130, s 63.

²¹ 1994/95:164, s 29.

²² Jordansson 2003:6.

sökande kunde förväntas. I denna kategori återfanns framförallt humanistiska och samhällsvetenskapliga områden.²³

Den andra kategorin handlade om ämnen där genusperspektivet ”låg i sin linda”. De områden som kan räknas till denna kategori härrör sig främst till naturvetenskap, teknik och medicin.²⁴

Kommittén varnade dock för inrättandet av professorer på områden där det inte redan fanns etablerad genusforskning. Man påpekade att det kunde bli ett bakslag för området om man lyste ut tjänster innan det fanns kompetenta sökanden.

Av de inkomna förslagen sammanställdes en prioriteringslista med, förutom medel till nätverksbygge och stöd till centra/fora, förslag på inrättandet av 70 nya tjänster, de flesta utan placering vid namngivna universitet²⁵:

- 20 professorer
- 4 forskartjänster
- 26 forskarassistenttjänster
- 20 doktorandtjänster

Detta förslag från rådets genuskommitté skiljer sig markant från det som sedermera kom att bli FRNs förslag. Huvudsekreteraren för FRN lämnade nämligen också ett förslag då man menade att det inom genuskommittén fanns en jävsituation. I det förslag som antogs föreslogs arton tjänster organiserade i sex ”paket”, omfattande professor, forskarassistent och doktorand. Dock höll man fast vid genuskommitténs förslag om att professorerna skulle utlysas som rådstjänster för utplacering först efter att tjänsten tillsatts, därefter skulle de andra två tjänsterna tillsättas. De områden som föreslogs var:

- litteraturvetenskap
- sociologi
- antropologi
- folkhälsovetenskap
- människa-maskin
- teknikhistoria

Valet av områden byggde på kravet att tillgodose olika behov och möjligheter. Å ena sidan ville man stödja en utveckling inom etablerade discipliner, som saknade etablerad genusforskning²⁶. En satsning på att utveckla genusperspektiv här förväntades ”kunna bidra till konsolidering och till framflyttade positioner”.²⁷ Till denna grupp räknades litteraturvetenskap, sociologi och antropologi. Å andra sidan ville man också

²³ Jordansson 2003:8f.

²⁴ Jordansson s 9.

²⁵ ibid. s 11.

²⁶ Tyvärr framgår det inte hur dessa ämnen kan betecknas som att ”sakna etablerad genusforskning”. Just sociologi och litteraturvetenskap brukar vanligen beskrivas som ämnen med en lång genusforskningstradition.

²⁷ Jordansson, 2003, s 17.

II:2 KONTROVERSIELLA FÖRSLAG

stötta tvärvetenskapliga områden. Här är den tvärvetenskapliga karaktären viktig och dessa ämnen ansågs ”befinna sig i ett formativt skede”²⁸. Jordansson beskriver ingående den kritik som genuskommittén riktade mot det minimerade förslag som FRN sände till departementet, liksom de reaktioner som kom från universitet och högskolor²⁹.

I regeringens forskningspolitiska proposition från 1996 *Forskning och samhälle* presenterades slutligen det som kom att bli genusprofessorerna. I mångt och mycket liknade det FRNs rekommendation. Två områden hade dock blivit utbytta mot andra. Istället för teknikhistoria och antropologi placerade regeringen professorer i informationsteknologi och i fysikundervisningens didaktik. Ytterligare en stor skillnad var att man inte ville ha rådstjänster. Istället fick berörda forskningsråd i uppdrag att föreslå lärosäten där professorerna skulle placeras.

I boken *Kontrovers och konsensus*³⁰ beskriver Mats Benner hur förslagen om jämställdhet inom högskolan kan ses som en anomali. I mångt och mycket bröt jämställdhetssatsningarna mot den annars rådande inriktningen av forskningspolitiken, nämligen strävan mot excellens och elit, menar han. Dåvarande utbildningsminister Per Unckel löste detta genom att se jämställdhetsåtgärderna som insatser för att öka kvaliteten, vilket rimmade väl med den övriga politiken. Denna argumentation om kvalitet återkommer senare i *Kartläggning av jämställdhetsinsatser från universitet och högskolor*³¹. Enligt Benner påpekar Unckel också att den politiska styrningen i jämställdhetsarbetet inte ska inkräkta på filosofin om det självständiga universitetet.³²

Det jämställdhetsarbete som påbörjats före och under den borgerliga regeringen fullföljdes och intensifierades av den socialdemokratiska regering som tillträdde efter 1994-års val. En ny utredning om kvinno- och jämställdhetsforskning tillsattes, med uppgift att bland annat lämna förslag på hur jämställdhets- och kvinnoforskningen kunde stärkas³³. I den proposition³⁴ som sedermera följde återfanns såväl förslaget om ett nationellt sekretariat, som inrättandet av de sex genusprofessorerna med tillhörande forskarassistenter och doktorander. Enligt Benner fanns det flera motiv för orienteringen mot jämställdhet och genus. ”Ett låg i linje med den exogena³⁵ moderniseringspolitikens grundtema, nämligen att universitetens institutionella reglering behövde förändras för att nödvändiga förändringar av verksamheten skulle komma till stånd”³⁶.

²⁸ Jordansson 2003, s 17.

²⁹ Jordansson 2003, s 18ff.

³⁰ Benner 2001.

³¹ DS 1994:130.

³² Benner 2001:79.

³³ SOU 1995:110 Utredningen leddes av professor Ebba Witt-Brattström. Ett av förslagen i denna utredning var inrättandet av ett nationellt sekretariat för genusforskning.

³⁴ Prop 1996/97:5.

³⁵ Exogen = något som uppkommer av yttre orsaker.

³⁶ Benner 2001:137.

I november 1995 arrangerade den så kallade JÄST-gruppen³⁷ tillsammans med forskningsberedningen ett seminarium. I ett inlägg vid detta seminarium diskuterade Carl Tham genusforskningens betydelse. Han beskriver den som en ”oerhört engagerande och viktig forskning, där Sverige redan gjort betydelsefulla bidrag men där vi kan göra ännu mer i framtiden”³⁸. Samtidigt poängterar han att frågan om genusperspektiv är ”ofrånkomligen sammankopplad med jämställdheten inom det akademiska livet”³⁹. Han understryker att genusorienterad forskning likaväl kan bedrivas av män som av kvinnor, men att kvinnor hittills dominerat. Vidare konstaterar han att det finns ett samband mellan detta och vad som anses meriterande inom akademien.

I en nyligen utkommen avhandling *Könspolitik på gränsen*⁴⁰ beskriver Maria Törnqvist debatten som följde på införandet av de, så kallade, Thamprofessorerna. Enligt henne kan kärnan i kritiken som riktades mot förslaget sammanfattas i argumentet att ”kön går före kompetens”⁴¹. Benner, som undersökt hela forskningspolitiken under 1990-talet, beskriver debatten som följde på Thams förslag (där satsningen på jämställdhet och genus bara är en del) som en ”tämligen hätsk debatt mellan ministern och forskare”⁴².

Den offentliga debatten när det gäller genus- och jämställdhetsområdet kom mest att handla om Thamprofessorerna och inte så mycket om genusprofessorerna. Det kan naturligtvis bero på att genusforskningen uppfattas som och utgör ett akademiskt kompetensområde. Det skulle också kunna bero på att det meritokratiska systemet inte utmanas på samma sätt när det gällde genusprofessorerna. Här fanns inget krav på positiv särbehandling. Istället utökas kompetenskravet genom att det krävdes två sorters kompetens såväl ämnesmässig som i genusforskning. Att denna fråga ändå blev brännbar vid tillsättandet av dessa professorer kommer vi strax att se.

När genusprofessorerna införs benämns de ’parallellprofessorer’. Vad som menas med ordet ’parallell’ förklaras inte i propositionen. Organisatoriskt beskrivs att paketen med de tre tjänsterna ska placeras vid en och samma enhet och vara en del av den samma. Det parallella måste därför närmast uppfattas som gällande genusperspektiv i sig. I propositionen anges att genusperspektivet ska ”komplettera traditionella forskningsinriktningar”. Utifrån detta synsätt förefaller förslaget mera vara av forskningskompletterande natur än forskningsförändrande.

I rapporten *Kompetens för ledarskap inom forskningsorganisationer* beskriver Lena Trojer resultat och erfarenheter från arbetet med en kvinnlig forskarskola vid tekniska fakulteten i Luleå. Forskarskolans syfte var att ”öka antalet kvinnliga forskningshandledare, lärare och ledare inom teknisk sektor samt att främja rekryteringen av kvinnor

II:3 ATT ÅSTADKOMMA FÖRÄNDRING

³⁷ Utbildningsdepartementets arbetsgrupp för jämställdhet i högre utbildning och forskning. Tillsatt av utbildningsminister Unckel.

³⁸ DS 1996:26 s 45.

³⁹ DS 1996:26 s 45.

⁴⁰ Törnqvist 2006 (Törnqvist innehade en av de doktorandtjänster som skapades genom genusprofessorerna, nämligen den i sociologi, med Barbara Hobson som professor.).

⁴¹ Törnqvist 2006:144.

⁴² Benner 2001:156.

till teknisk utbildning”⁴³. En ambition som väl stämmer med de intentioner som finns i tidigare refererade rapporter och propositioner från utbildningsdepartementet. Trojer vänder sig dock mot förväntan om att närvaron av kvinnor automatiskt skulle leda till en kvalitetshöjning i forskningen. Hon menar istället att det som krävs för jämställdhetsarbetet är bättre förståelser av forsknings- och kunskapsprocesser. ”Det blir då förhoppningsvis omöjligt att bygga argumentationen på kortslutningar mellan en kritisk massa av kvinnlig ’genuserfarenhet’ och bättre kvalitet i forskningen”⁴⁴.

Trojer skiljer mellan förändringar av forskningsprocesser och forskningsförändring. Jämställdhetsarbetet är inte ett forskningsförändrande projekt, menar hon, vilket hon däremot menar att genusforskningen är. Genusforskningen sträcker sig således bortom jämställdhetsproblematiken, även om jämställdhetsfrågan fortfarande är viktig. För henne är det inte fruktbart att se jämställdhet och genusforskning som ett och samma projekt. Hon menar att det som åstadkommit i arbetet med forskarskolan när det gäller upparbetningen av mer komplexa och integrerade förståelser av kunskapsprocesser också har relevans för andra förändringsbehov i modern forskning. Det är detta och inte ’add women and stir’ som är den viktigaste behållningen av arbetet. Hon understryker att det genom hela arbetet med forskarskolan varit nödvändigt att dra en gräns mellan jämställdhetsarbetet och arbetet med genusforskning. Detta beror just på att genusforskningen är ett forskningsförändrande projekt, vilket inte jämställdhetsarbetet i sig är, menar Trojer.

⁴³ Trojer 1999:16.

⁴⁴ Trojer 1999:102.

III Miljöbeskrivningarna

Nedan kommer de institutioner och enheter som fått del av regeringens satsning att presenteras. Det sker genom beskrivningar som framförallt bygger på intervjuer med personer verksamma vid dessa enheter. Förutsättningarna har varierat vilket också beskrivningarna kommer att göra. Ambitionen har varit att i denna del av rapporten låta berättelserna framträda utan kommentarer och jämförelser. Det bör åter påpekas att dessa bilder inte ska uppfattas som ”sanningar”. Det är de bilder av verksamheterna som framträtt för mig under och genom de samtal jag genomfört som nedan kommer att presenteras. Fler intervjuer och/eller intervjuer med andra personer skulle modifiera beskrivningarna.

Att professuren i litteraturvetenskap hamnade i Göteborg var ingen självklarhet. I Lund, som konkurrerade om placeringen, var man direkt oroad över att förlora meriterade forskare som förväntades söka tjänsten.⁴⁵ Det var precis vad som inträffade. Lisbeth Larsson hade varit med och byggt upp genusforskningen vid institutionen för genusvetenskap i Lund. När tjänsten i Göteborg utlystes sökte och fick hon tjänsten. Tillsättningsproceduren i Göteborg kom att skilja sig från de övriga. Den ursprungliga tanken – att först tillsätta professorn och sedan låta denna handha tillsättningen av de andra tjänsterna – följdes inte. När Larsson tillträdde som professor var redan forskarassistenten och doktoranden på plats sedan två år tillbaka.⁴⁶ Dessa hade alltså fått verka utan forskningsledning under två år. Det minskade dessutom Larssons möjligheter att forma den genusvetenskapliga miljö som satsningen syftade till.⁴⁷

När man våren 2006 tar del av hur verksamheten vid litteraturvetenskap i Göteborg presenteras på deras hemsida verkar dock genusforskningen etablerad på institutionen. ”Genom särskilda tjänster (som professor, forskarassistent och doktorand) har litteraturvetenskap i Göteborg en stark inriktning mot genusforskning.”⁴⁸ heter det. Hur detta manifesteras i forskning och forskarutbildning framgår dock inte av hemsidan. Det går heller inte att utläsa vem som har dessa tjänster. När Lisbeth Larsson själv presenteras framgår det dock att hennes professur har en inriktning mot genusforskning.

Under rubriken länksamling finns ett antal värdefulla länkar listade. Ingen av dessa handlar explicit om genusrelaterade frågor. En har anknytning till kvinnliga författare, *A Celebration of Women Writers*. Ingen av de obligatoriska kurserna i forskarutbildningen har någon hänvisning till genusforskning. Däremot finns under hösten 2006 en seminariserie *Gender Archive Lives*⁴⁹.

Lisbeth Larsson uttrycker stor tillfredsställelse med det hon åstadkommit, men menar att det varit ett hårt jobb, i synnerhet under de första åren. När hon ska beskriva den

⁴⁵ Jordansson 2003, s 24f.

⁴⁶ Jordansson 2003, s 27.

⁴⁷ När forskarassistenten sa upp sig för en tjänst vid ett annat universitet, kunde Larsson dock rekrytera en ny. Liksom Larsson själv kom denna från Lund och var hennes före detta doktorand. Vilket alltså återigen dränerade miljön i Lund.

⁴⁸ www.hum.gu.se/institutioner/litteraturvetenskap/2006-05-04.

⁴⁹ www.hum.gu.se/institutioner/litteraturvetenskap/kalendarium/seminarier/2006-12-07.

**III:3 LITTERATUR-
VETENSKAP**
Göteborgs universitet
Professor:
Lisbeth Larsson

**III:1.1 Miljön byggs
upp – från
genusprofessor
till ordinarie**

första tiden talar hon om sin position som avskärmad. Enligt Larsson handlade det inte bara om att genusperspektivet inte var integrerat på institutionen. Hon menar dessutom att det fanns en negativ inställning till genusforskning.

Hon beskriver hur hon upplevde det som ett uppdämt behov bland ett antal kvinnor på institutionen som saknat ett rum eller ett forum för den här typen av diskussioner. En uppdelning mellan dem vars forskning passade in, som räknades, och ett antal kvinnor som haft svårt att få gehör för sin forskningsinriktning. ”Till mina genusseminarier kom alla sårade kvinnor.” Flera av dem var ofinansierade doktorander som inte hittat hem på institutionen. Samverkande faktorer som skapade ett utanförskap där många kände sig missförstådda. Genusseminariet kom att bli en ventil för dessa känslor och frustrationer, menar Larsson.

Tomas Olsson, prefekt vid institutionen beskriver detta skede som att Larsson snabbt lyckades rekrytera ett antal ”adepter”, såväl nya som gamla. Samtidigt konstaterar han att Larsson själv nog upplever att hon fått strida för genusprofessionen.

Larsson menar att det tar tid att introducera en ny forskningsinriktning vid en institution eller inom ett ämne. Det krävs en kritisk massa, en miljö att verka inom och kontinuitet. Som exempel på sårbarheten pekar hon på vad som hände när den forskarassistent från Uppsala, som arbetat i två år innan hon själv tillsattes, sade upp sig. Fakulteten väntade då i mer än ett år med att utlysa tjänsten i hopp om att det skulle finnas en meriterad person från Göteborgs universitet som kunde söka den. När senare den av henne rekryterade forskarassistenten lämnade efter två år drogs tjänsten in, då det inte längre fanns några öronmärkta pengar för en sådan. Den tidigare doktoranden inom ramen för satsningen, Åsa Arping, har emellertid idag en ”ordinarie” forskarassistenttjänst som finansieras av fakulteten.

Larssons nuvarande åtta doktorander har kunskap om genusteori, men hon tror att inte mer än hälften av dem skulle beskriva sig som genusforskare. Hon handleder alltså inte bara de doktorander som har ett genusperspektiv, utan också andra. Samtidigt tas hennes genuskompetens tillvara genom att hon är bihandledare åt andra doktorander som behöver stöd för sitt genusperspektiv. Genusperspektivet är idag helt integrerat i doktorandseminariet. ”Det har blivit en strukturerad genusmiljö med professor, och nya kvinnliga lektorer med genusinriktning som aktivt har sökt sig hit”, menar Larsson.

Olsson beskriver samma sak genom att säga att man som litteraturvetare idag inte kan ”snacka bort genusforskningen”. Han menar att det blivit en stark del av disciplinen. För honom är det uppenbart att professuren och Larsson som innehavare bidragit till detta. Han hänvisar särskilt till en nyligen genomförd ämneskonferens, där genusprofessurens roll och Larssons centrala position i ämnet blev tydligt. För Olsson medverkar detta också till att den litteraturvetenskapliga institutionen i Göteborg blivit starkare.

Larsson nämner flera faktorer som varit viktiga för att gå från en position som ”reducerad till genusprofessor” till dagens där hon beskriver sig som litteraturprofessor med genusinriktning. Att hon under en period fick ta ansvaret för det ordinarie doktorandseminariet var en viktig pusselbit. ”Tack vare att jag valde att gå in i

den ordinarie verksamheten blev genusperspektivet en mer självklar del av verksamheten och började integreras”, säger Larsson.

Avgörande för att lyckas, menar hon, är att vara involverad fullt ut i den reguljära verksamheten. Detta gäller inte minst att bli en integrerad del i den ordinarie maktapparaten. ”När man ska integreras måste man vara i en stark situation”, menar Larsson. Vad som ger en stark situation kan naturligtvis diskuteras. Professuren som position är en del, liksom uppdrag i vetenskapssamhället och inte minst den forskning man bedriver. Larsson sitter idag i Vetenskapsrådets styrelse, därförinnan satt hon i ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap och var ordförande i beredningsgruppen för estetiska vetenskaper. Hon är också ledamot i Vetenskapsrådets Genuskommitté. Hon har suttit i styrelsen för litteraturvetenskapliga institutionen, i fakultetens lärarförslagsnämnd och i fakultetsnämnden för humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet. Dessutom driver hon ett av Riksbanken finansierat forskningsprojekt vari också tre av hennes doktorander är involverade.

Samtidigt som Larsson menar att satsningen varit lyckad, anser hon att regeringen varit naiv som delat ut pengar utan att kräva motprestation från universiteten. När öronmärkningen av kringresurserna försvann, så försvann också tjänsterna. Att kontinuiteten ändå kunnat upprätthållas beror på miljöns tillväxt som bland annat åstadkommit genom att nyrekryterade lektorer haft ett starkt genusperspektiv och att Larsson fått extern finansiering för flera forskningsprojekt. På så sätt har antalet doktorander kunnat ökas. Kombinationen av professuren med dessa tjänster och projekten med sina tjänster har skapat såväl kontinuitet som extra utrymme för satsningen. På en direkt fråga om vad som skulle hända om Larsson lämnade sin tjänst för annat uppdrag, svarar Olsson ”att det vore olyckligt”. Han menar att miljön behöver hennes stöd i ytterligare ett antal år.

Att satsningen givit effekt på forskarnivå är alltså såväl Olsson som Larsson överens om. Olsson beskriver att det på forskningsnivå råder en ”produktiv oklarhet om vad genusperspektivet är”. I undervisningen däremot uppfattas det ofta som en jämställdhetsfråga. Själv menar Olsson att det istället bör ses som ett teoretiskt perspektiv. Han understryker dock att det tar längre tid att nå effekt på grundnivå. Som exempel nämns att institutionen fortfarande har kvar en kurs som heter ’kvinnolitteratur’.⁵⁰ För Olsson har satsningen på genusprofessorer egentligen inte med jämställdhetsfrågor att göra, men han menar att den ändå bidragit till att dessa frågor uppmärksammas. Genom satsningen har frågor om manligt och kvinnligt och jämställdhet accentuerats på institutionen.

Genusprofessuren i sociologi placerades vid Stockholms universitet, vilket det förefaller ha rätt enighet kring. Sociologiska institutionen hänvisade själv till att genusperspektiv redan ingick på grundutbildningsnivå, att det fanns ett forskningsprogram om jämförande genusstudier och att man drev en forskarskola på samma tema⁵¹. Barbara

III:1.2 Om satsningen

III:2 SOCIOLOGI
Stockholms
universitet
Professor:
Barbara Hobson

⁵⁰ Denna kurs har funnits vid institutionen sedan lång tid tillbaka.

⁵¹ Jordansson 2003, s 26f.

Hobson tillträdde professuren 1/1 1999. Hon hade dock verkat vid institutionen sedan tidigare och var ledare för såväl forskningsprogrammet med genusinriktning samt genusforskaraskolan.

När inriktningen för forskningen vid sociologiska institutionen vid Stockholms universitet presenteras ges exempel på de områden som studeras. Dessa är ”välfärdsstaten, invandring och etnicitet samt genusforskning”.⁵² Att man har en särskild professur med inriktning på genusforskning framgår när personalen på institutionen presenteras. Sex av institutionens övriga forskare anges ha intresse för kön, genus, feministisk teori eller jämställdhet. Fyra av doktoranderna likaså. Någon forskarasistent med denna inriktning anges inte, men en forskarasistent inom demografi fokuserar genusperspektiv.

När det gäller utbildningen vid institutionen så introduceras genusteorier under grundutbildningens fortsättningskurs. På forskarutbildningen finns två obligatoriska kurser – en i empiriska kvantitativa och kvalitativa sociologiska metoder och den andra i sociologisk teori – där genusperspektivet utgör endast en liten del. Tidigare fanns en särskild seminariereserie om genus, som nu har inkorporerats i den allmänna sociologiska seminarieverksamheten, som äger rum en gång i veckan. Dessutom finns en länk till seminarieverksamheten vid Centrum för genusforskning vid samma universitet.

III:2.1 En dynamisk miljö

Forskningsprogrammet finansierat av Riksbanken och forskarskolan finansierad av staten genom dåvarande Forskningsrådsnämnden angavs alltså som viktiga anledningar till att genusprofessuren i sociologi skulle hamna i Stockholm. Det är också dessa aktiviteter som Barbara Hobson själv återkommer till som betydelsefulla för genusforskningen vid institutionen⁵³. “We had researchers from every faculty, so we were a strong group of interdisciplinary researchers. We pooled our resources and offered a wide range of courses.” Förutom att det programmet innefattade mycket mer resurser än vad som följde med professurpaketen, var det framförallt den stora och dynamiska miljön som skapades som Hobson framhåller som viktig. Hon jämför hur det var när man inom ramen för forskarskolan kunde erbjuda tre kurser om året. Idag kan man möjligen erbjuda en. På samma sätt är det med seminarieverksamheten:

We had an international gender seminar with the leading researchers in the field attended by students, faculty and policymakers. Not only doctoral students, but also advanced researchers from SCB attended our courses. Without target money with a gender focus, it is impossible to ensure gender courses will be given or there will be a critical of gender researchers.

Det är alltså i ljuset av vad som fanns innan som Hobson bedömer satsningen på genusprofessorer. Hon ser i och för sig satsningen som framgångsrik, men hon är kritisk till det korta perspektivet. Hon är också kritisk till att gjorda satsningar inte

⁵² www.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=548.

⁵³ Intervju med Barbara Hobson på Stockholms universitet 2006-04-12.

fullföljs. Den genusforskarskola och det forskningsprogram som framhölls som en av anledningarna till att placera en genusprofessor på institutionen fick ingen fortsättning. Istället för att tilldela resurser, som skulle möjliggöra stimulerande forskningsmiljöer vid ett flertal universitet, inklusive bibehållandet av forskarskolan vid Stockholms universitet, har samtliga resurser satsats på en enda genusforskarskola som placerats i Umeå. Hobson kritiserar inte det arbete som utförs där, men menar att satsningarna bör vara mera utspridda och långsiktiga.

Både kvinnor och män deltog i genuskurserna, men kvinnorna var överrepresenterade. Som en följd av denna verksamhet, attraherades fler studenter med intresse för genusfrågor och andelen kvinnliga doktorander och postdok ökade. När professuren tilldelades sociologiska institutionen vid Stockholms universitet, fanns vid denna institution ingen kvinnlig professor eller ens någon kvinna med docentkompetens, förutom Hobson själv. Hon menar att detta är ovanligt sett ur ett internationellt perspektiv, eftersom sociologi är ett ämne där många kvinnor har och har haft akademiska tjänster. Som följd av genusprofessorpaketet tillkom både doktorand- och forskarasistenttjänster som gav institutionen en tydlig genusprofil, det ökade antalet studenter som ansökte om doktorandtjänst och minskade obalansen i könsfördelningen. En av anledningarna till detta, menar Hobson var att studenterna kunde se att en satsning på genusforskning skulle kunna leda till anställning vid institutionen.

Hobson upplever att hon behandlas jämbördigt med andra professorer vid institutionen och att hennes forskningsområde är respekterat och erkänt. Hon har erhållit ett anslag från European Science Foundation och har varit en av koordinatörerna för ett Network of Excellence-projekt. På dessa sätt har Hobson kunnat erbjuda doktorander internationella kontakter, men hon påpekar att dessa kontakter har möjliggjorts genom stöd på europeisk nivå.

Hobson anser att framtidsperspektivet för genusforskning vid hennes institution inte är lovande. Trots det ökade intresset för forskning med ett genusperspektiv samt ökning i antalet kvinnliga forskare och doktorander, ser hon att framtidsmöjligheter för dem vad gäller tjänster och liknande är högst begränsade. Antalet tillsvidareförordnade tjänster för genusforskning har inte ökat, inte ens på lektornivån. Trots bristen på kvinnliga forskare vid institutionen, har de senaste två utlysta lektoraten gått till män. Den stora majoriteten av de doktorander som tillhörde forskarskolan, överlever nu tillfälligt på, ”mjukt” stöd.

För Hobson är det uppenbart att denna situation får konsekvenser för framtida genusforskning vid institutionen. Det gäller både möjligheterna att rekrytera nya studenter via kurser och att bibehålla en kritisk massa av genusforskare. Hon menar att i tider med starkt begränsad tilldelning av resurser till universiteten, är det oftast de kurser som undervisas av lärare utan tillsvidareförordnade, som först dras in. Hon beskriver hur just detta hänt med en genuskursmodul på B-nivå vid institutionen. En framgångsrik kurs som var mycket uppskattad av deltagarna.

Barbara Hobson menar att det finns många obesvarade frågor inför framtiden. Vad kommer att hända med de genusforskare, som nyss har disputerat? Vem kommer att

III:2.2 Genusforskningens framtid

undervisa nästa generation av genusforskare? Kommer den professur hon idag innehar att återbesättas med genusinriktning efter att hon har pensionerats? Hennes egen inställning är tydlig. Att träna excellenta genusforskare, men sedan inte erbjuda dem resurser för att kunna fortsätta sin forskning och utbilda en ny generation, är att kasta bort både resurser och möjligheter.

**III:2 FOLKHÄLSO-
VETENSKAP
Umeå universitet
Professor:
Anne Hammarström**

Placeringen av professuren i folkhälsa förefaller ha varit oproblematiske. Själva tillsättningsprocessen blev dock mer komplicerad. Anne Hammarström fick professuren först efter ett överklagande. Striden handlade om distinktionen mellan kvinnoforskning och genusforskning.⁵⁴ För fakulteten var detta naturligtvis ett nederlag. Den forskningsinriktning man föreslagit underkändes. Lars-Hjalmar Lindholm⁵⁵, ställföreträdande prefekt vid enheten för allmänmedicin vid Umeå universitet, kom till fakulteten strax före att professuren tillsattes. Han menar att tillsättningsprocessen lämnade en del i övrigt att önska. Såväl Lindholm som Hammarström konstaterar dock att verksamheten idag inte lider av den turbulens som överklagandet ledde till.⁵⁶

**III:3.1
Genusforskningen
integreras**

Att det fanns svårigheter och motsättningar inledningsvis vittnar dock det faktum att Hammarström valde att den första tiden fokusera på den nationella arenan. Innan Hammarström fick professuren hade hon, sedan 1993, innehaft ett forskningslektorat med placering i Umeå finansierat av Statens Folkhälsoinstitut. Under denna tid hade hon skaffat sig en stark ställning på nationell nivå, som hon nu kunde vidareutveckla.⁵⁷

När hon kom till Umeå 1993 fanns ingen genusforskning inom folkhälsovetenskap vid fakulteten. Genom forskningslektoratet fanns för första gången möjlighet för en forskare i Sverige att ägna sig på heltid åt genusforskning vid en medicinsk fakultet. Sedan dess har sexton avhandlingar med genusperspektiv färdigställts vid fakulteten⁵⁸. Seminarserier och forskarutbildningskurser är återkommande inslag. Genusrelaterade frågor diskuteras under grundutbildningen. Hammarström är inte längre ensam företrädare för denna forskningsinriktning i kollegiet. Tvärt om är flera handledare och lärare vid institutionen inblandade i olika genusrelaterade verksamheter och ett flertal forskningsinriktningar förekommer. Intresset för medicinsk genusforskning är stort. ”Vi har otroligt mycket förfrågningar när det gäller att komma och föreläsa, hålla kurser och utbildningar. Jag tvingas tacka nej på löpande band nu.” säger Hammarström men påpekar samtidigt att det faktum att det idag finns ett flertal disputerade forskare vid fakulteten innebär att de kan hänvisa till varandra.

⁵⁴ Jordansson 2003:32.

⁵⁵ Intervju genomförd 2006-08-25 på medicinska fakulteten vid Umeå universitet.

⁵⁶ En anledning till detta kan möjligen vara att Ann Lalos, som först fick genusprofessuren, av fakulteten blev tilldelad en professur vid en annan institution på fakulteten. För Lindholm innebär detta att fakulteten nu har två genusprofessorer.

⁵⁷ Som genusexpert på FHI har Hammarström bland annat medverkat som artikelförfattare i Folkhälsopolitisk rapport 2005. Bland andra uppdrag kan nämnas regeringens forskningsberedning och en WHO-kommitté om jämlikhet i hälsa.

⁵⁸ Enligt databasen GENA, www.ub.gu.se, som listar svenska doktorsavhandlingar med genusperspektiv.

Den bild hon förmedlar av dagens intresse för genusvetenskapen inom medicin och folkhälsa är en helt annan än den hon mötte inledningsvis. Även inom folkhälsoforskningen var det svårt att få gehör. Som exempel nämner Hammarström att kön tidigare var helt underordnat klass i analysmodellerna. Hon berättar också om hur hon blev utskrattad och möttes av ”under bältet”- kommentarer vid en konferens under slutet av 1980-talet när hon skulle presentera en studie där hon undersökt olycksfall ur ett genusperspektiv.

Vi inkluderade våld, mäns våld mot kvinnor, i olycksfallsforskningen, vilket varit helt osynliggjort. Dessutom ifrågasatte jag hur det kom sig att männen drabbades av mycket mer, vad ska jag säga, kanske inte självförvållade men ändå, helt andra skador än vad kvinnor gör. Hela det här maskulinitetstänkandet som är igång nu. En av dem som ledde konferensen sa att vi får vara glad för dom skillnader som finns mellan kvinnor och män.

Hammarström menar att professuren betytt mycket för att genusforskning legitimerats inom folkhälsoområdet. Professuren kom lägligt både för henne själv och för den fortsatta genusforskningen vid fakulteten. Utan den hade hon fått gå in i vanlig undervisningstjänst i socialmedicin. Där hade hon inte haft utrymme för genusforskning och genusforskningen hade inte fått den nationella plattform som professuren medförde. ”Jag hade naturligtvis fortsatt med genusfrågor, för det går ju inte att sluta med, men jag hade ju haft mindre tid...”. Hammarström menar att det handlar mycket om just tiden som finns avsatt. Är man i den ordinarie verksamheten med huvudansvar för utbildning finns det inte lika mycket utrymme att utveckla nya forskningsområden.

Trots att mycket hänt sedan slutet på 80-talet och att genusperspektivet idag är förankrat på fakulteten, menar Hammarström att det fortfarande finns ett starkt, om än outtalat, motstånd bland de mer traditionella medicinska forskarna. Att detta motstånd finns bekräftas av Lindholm som reflekterar över vad det innebär att etablera nya forskningsområden. Han jämför med sin egen disciplin allmänmedicin som var en liten och, som han uttrycker det, ”föraktad disciplin” som fick bryta sin mark. Idag är den fast förankrad och etablerad inom medicinsk forskning. ”Det är ju väldigt lätt när man är professor i patologi eller något som funnits sedan 1600-talet, att sitta och döma ut det som är nytt.” Själv understryker han att det är en av universitetets uppgifter att öppna nya forskningsfronter.

Varför folkhälsoområdet är det forskningsområde där genusforskningen etablerat sig starkast inom medicinen kan bero på flera saker menar Hammarström. Folkhälsoforskningen liksom genusforskningen har en tvärvetenskaplig inriktning, vilket kan ha medverkat till att det varit lättare att introducera ett nytt perspektiv. Folkhälsovetenskap är dessutom en jämförelsevis ny disciplin, utan alltför många etablerade traditioner. Det innebär också att den inte är så statusfylld. ”Kanske är det lättare att få gehör för genus i en disciplin som ändå måste göra lite nytänkande för att överleva”, funderar Hammarström.

III:3.2 Blod håller på med sitt och genus håller på med sitt

Lindholm menar att det är ett problem att man ägnar sig åt att definiera ämnen hela tiden. ”Ämnena blir väl vad vi gör dom till”. Han exemplifierar med att det på enheten finns forskare som håller på med blodforskning och andra som håller på med genus. ”Så genus håller på med sitt och blod håller på med sitt. Och så gäller det att se till att det blir en del kontaktytor mellan dom här.” Han är dock tydlig med att genusforskningen fått stor draghjälp av regeringsstatsningen. ”Utomordentligt klokt” är hans omdöme om statsningen. Han menar att det inte räcker med uppmaningar, vill man ha förändring krävs punktinsatser i form av finansiellt stöd.

III:3.3 Stödjepunkter

Även om Hammarström idag känner sig väl förankrad på fakulteten så menar hon ändå att mottagandet på universitetet som helhet varit bättre än på fakulteten. Hon hänvisar till det stöd som ledningen av universitetet givit genusforskningen. Såväl Sigrid Franke som Gunnel Gustafsson betydde under sin tid mycket för utvecklingen, ett stöd som efterföljande rektorer fortsatt. Ett exempel på detta stöd är att genusforskning blev utvald som en av tolv starka forskningsmiljöer inom universitetet och gavs dessutom möjlighet att söka Linnéstöd.

Folkhälsoinstitutets roll är också viktig i sammanhanget. Förutom att ha finansierat hennes första tid på institutionen och därigenom givit henne möjligheter att professorsmeritera sig finns många andra viktiga komponenter. En av dessa är att fungera som naturlig avnämning och intressent för forskningsresultat som presenteras⁵⁹. En annan viktig faktor för utvecklingen av genusforskningen i folkhälsovetenskap har varit de möjligheter som genusforskarskolan vid Umeå universitet bidrar med. Forskarskolan bedrivs på uppdrag av regeringen och ger forskarstuderanden från olika ämnen möjlighet att bedriva doktorandstudier. Sex av doktoranderna på forskarskolan är folkhälsovetare från Umeå universitet. Ytterligare några kommer från andra institutioner vid fakulteten. Genusforskarskolan innebär de facto att antalet doktorander har kunna förmeras på ett sätt som annars inte varit möjligt. Även Lindholm understryker forskarskolans betydelse för finansieringen av doktorander.

Internt på fakulteten har spridandet av genusperspektiv fått stöd genom att man 2001 inrättade en särskild genuskommitté. Dess uppgift var att kvalitetssäkra utbildningarna med avseende på genus och identifiera genusrelaterade problem inom fakulteten. Kommittén har bland annat initierat kartläggning av genusperspektiv inom fakultetens grundutbildningar och föreslagit förstärkningar på olika nivåer. Kommittén arbetade fram till år 2005. Studenterna på läkarlinjen har bildat en genusgrupp, i syfte att öka medvetenheten om genusfrågor i utbildningen.

Hösten 2006, invigdes formellt Centrum för Genusforskning vid Medicinsk Fakultet, CGF, även om det startades drygt två år tidigare. Syftet med denna organisering är

⁵⁹ Ett exempel är att Hammarström medverkar som artikelförfattare i *Folkhälsopolitisk rapport 2005*. Under rubriken *Ett genusperspektiv på folkhälsopolitiken* föreslår hon bland annat ett nytt folkhälsopolitiskt mål ”frihet från könsrelaterat våld”. Andra exempel på institutets roll för genusforskningen på området kan hämtas från hösten 2006. Bland annat genomförs en forskarutbildningskurs i samarbete med Karolinska institutet och en konferens för nationella och internationella genusforskare i Folkhälsovetenskap i samarbete med Umeå universitet.

att stärka genusforskningen vid fakulteten. Det ska ske ”genom att skapa en fakultetsövergripande mötesplats för forskare från olika institutioner kring områdena hälsa, vård och medicin. Tonvikten ligger på att integrera genusperspektiv i forskning och även i utbildning vid institutionerna, inte på att särorganisera genusforskningen. Vidare ska centrat stimulera till en aktiv dialog med det omgivande samhället.”⁶⁰ Idag har CGF 130 intressenter som regelbundet får kallelser till seminarier och information om aktuella händelser. Anne Hammarström var initiativtagare och leder nu centrat.

Det rådde ingen diskussion om att Högskolan i Karlskrona/Ronneby (numera Blekinge Tekniska Högskola, BTH) skulle ansöka om att få professuren i informationsteknologi. Här fanns ett starkt intresse av att bygga upp en ny miljö. Förslaget därifrån var tydligt interdisciplinärt med fokus på teknik. Högskolan sa sig också vilja samverka med KTH bland annat genom den gemensamma forskarskola som byggts upp inom teleinformatik. Dåvarande rektor, Per Eriksson, agerade alltså för att bygga upp genusforskningskompetens på högskolan. Han hade vidtalat Lena Trojer redan innan placeringen var klar för att få hennes hjälp med att bygga upp verksamheten. Trots detta utlystes tjänsten två gånger för att man ville försäkra sig om få ett ordentligt underlag för rekryteringen.⁶¹

Att den nya verksamheten byggts upp med hjälp av regeringens satsning och att det kommit att forma profilen blir tydligt när man studerar hur högskolan presenterar verksamheten. Att forskningsämnet teknovetenskapliga studier (som det kommit att benämnas) emanerar från satsningen anges direkt⁶². Vidare beskrivs hur det övergripande och ämnesmässiga syftet utgår från teknovetenskapliga genusforskningsperspektiv. Relationen mellan genusforskning, teknovetenskaplig genusforskning och teknovetenskap diskuteras och klarläggs. IT och genusforskning sägs vara helt integrerad i BTHs profil.

Med genusforskningsprofessuren som bas byggs alltså ett helt nytt forskningsfält vid högskolan. Regeringssatsningen har stabiliserats genom fakultetsmedel men också genom att kommun och näringsliv har tillfört medel för uppbyggandet av Campus Karlshamn där teknovetenskapliga studier är placerade. Samuel Henningsson⁶³ är chef för Net Port Karlshamn som är en organisering där högskola, kommun och näringsliv samverkar. Henningsson beskriver hur den gamla handels- och hamnstaden led av industriomvandlingen. I mitten av 1990-talet beslöt man sig för att satsa långsiktigt. Den starkaste ambitionen blev att få till stånd en högskolelokalisering i någon form. ”Triple Helix det pratar vi inte om i Karlshamn. Vi gör det”, säger Henningsson väl medveten om att det kan låta provocerande. Samtidigt menar han att den verksamhet som idag finns vid campus Karlshamn är en effekt av eldsjälarna inom de olika organisationerna. Han ser Lena Trojer som en av dem.

III:4 INFORMATIONSTEKNOLOGI

Blekinge tekniska högskola.

**Professor:
Lena Trojer**

⁶⁰ <http://www.umu.se/medfak/cgf/2006-10-05>.

⁶¹ Jordansson 2003:26f.

⁶² www.bth.se.

⁶³ Intervju med Samuel Henningsson, Campus Karlshamn 2006-05-08.

Vi hade inte kommit dit där vi är nu utan den plattform som professuren ger och den verksamhet hon skapat runt omkring sig, dessutom är hon entreprenör. Det är inte så vanligt att en professor är entreprenör. Och sen ha ett sådant engagemang som hon har när hon går in i de här olika rollerna.

Också utifrån Trojers egen horisont var genusforskningsprofessuren med tillhörande tjänster avgörande för att man skulle lyckas. ”Ska vi dels etablera oss, något helt nytt, och dessutom ganska kontroversiellt, och samtidigt kräva pengar av det etablerade. Jag förstår inte hur det skulle ha kunnat gå”, resonerar hon. Samarbetet med kommun och näringsliv har också inneburit en förstärkning av verksamheten. Enligt Henningsson har 13 miljoner kronor satsats på forskning vid Campus Karlshamn⁶⁴ under fem år. Konsekvensen av samarbetet mellan kommunen, näringslivet och universitetet har blivit fler forskare. En större miljö har kunnat skapas. För Trojer har det varit en tydlig strategi att satsa på att öka antalet doktorander. ”I och med att detta är ett helt nytt område så går det ju inte att rekrytera en forskarasistent” menar hon. Fyra doktorander har disputerat och är nu knutna som forskare och lärare vid avdelningen.

III:4.1 Fördelar med mindre högskolor

Att vara ett nytt ämne på en mindre högskola medför både för- och nackdelar. De stora etablerade universiteten och högskolorna har naturligtvis högre status. Samtidigt medför det traditionstyngda att ”det sitter mycket i väggarna” vilket kan medföra svårigheter för nya verksamheter och inriktningar. Trojer ser därför fördelar med att få vara med och starta en verksamhet. En ung högskola behöver folk som vill bygga nytt, men det innebär inte att det hon kallar ”det gamla motståndet” inte finns. Hon är medveten om att det kan ta tid att bli fullt ut accepterad. ”Det kanske tar ett par professorsgenerationer.” funderar hon.

En relevant fråga är varför det inte har blivit flera forskningsmiljöer av denna typ på KTH eller Chalmers? Trojer menar att det beror på att man där är kvar i, vad hon kallar, kvinnofrågorna. ”Det är ju fortfarande så få kvinnor även om vi harvar detta decennium efter decennium.” För högskolorna hamnar därför fokus mer på att förstå hur kvinnor har det än på att öppna nya forskningsfält. Att genusforskning för tankarna till jämställdhetsfrågor är något som Trojer upplevt länge. Hon understryker att genusforskning inom teknikvetenskaperna liksom i andra områden är ett vetenskapligt kompetensområde

Trojer beskriver situationen i Blekinge som en ”fantastisk möjlighet” att bygga miljö. Hon uppskattar den legitimitet man fått att göra det, men understryker också att det är mycket arbete.

Själv ser hon miljöbygget i sig som en ”livsuppgift”. Hon resonerar om nödvändigheten att gå från en pionjärfas till mer etablerade faser och ändå vara med i den dynamiska utvecklingen. Det är också här hon ser möjligheter till vidare spridning av den forskningsinriktning som är deras. Spridningseffekterna blir inte mindre för att det är

⁶⁴ Dock inte enbart på teknovetenskap.

ett nytt ämne, menar hon. ”Det blir kanske tvärt om mera. Det viktiga för oss är ju den verksamhet som vi gör och som jag betecknar feministisk teknovetenskap. Den måste göra sig relevant inom teknikvetenskapen, precis som genusforskning alltid har fått göra.”

Forskningens relevans är något som Trojer hela tiden återkommer till. Hon betecknar den forskning som bedrivs vid enheten som transvetenskaplig. ”Om vi med transvetenskap menar att vi rör oss både mellan discipliner och bortom discipliner inom akademien och med andra aktörer utanför”. Dagens och morgondagens kunskapsproduktion kräver att man måste röra sig i väldigt olika kunskapsfält, menar hon. Dessutom krävs många kompetenser för att man ska få fungerande tekniska system, något som den feministiska teknovetenskapen kan bidra med.

För Trojer är det viktigt att bygga en miljö som blir större och där alltfler kan delta. Att alla som jobbar känner att de har ett projekt och att det projektet får utvecklas utifrån en gemensam verksamhetsidé. ”Den verksamhetsidén kan inte bäras upp av en professor, utan den måste bäras upp av alla”, understryker hon.

Lena Trojer ser behov av en långsiktig integrering av de grundförståelser man arbetar med. ”Vi är provocerande och vi möter riktigt motstånd, men det beror inte på att vi är genusforskare” poängterar hon. Av den förra rektorn fick hon och hennes medarbetare i uppdrag att bygga campus Karlshamn. Resultatet av det man tillsammans byggt upp skapar motstånd därför att det här ser annorlunda ut, menar Trojer. ”Allt förändringsarbete skapar motstånd”, säger hon och pekar på att man till exempel lyckats med att förändra samverkansprocesserna. Det som skyddar mot motstånd är en fungerande miljö som lockar till sig doktorander och studenter. ”Hade vi inte fått något resultat då hade man fått göra något annat.”

Peter Giger, en av de nuvarande doktoranderna, jobbade som bibliotekarie vid campus Karlshamn. Via ett projekt kom han in i forskningsverksamheten. Han kallar sig feministisk teknovetare och det är framförallt det vetenskapskritiska förhållningssättet som han dragits till. Hans humanistiska bakgrund i kombination med ett starkt teknikintresse passar för Donna Haraways teoribildning. Han är doktorand på halvtid och jobbar kvar på biblioteket på halvtid. ”Det är en strategi för mig att inte gå över och bli forskare på heltid. Jag tänker försöka behålla de här två delarna och låta dem befrukta varandra.” Han ser sig som en forskare med praktik som också vill återföra forskningen till den praktiska verksamheten.

När han ska beskriva Trojer som är hans handledare och den roll hon spelat för ämnets uppbyggnad talar han om henne som ”en bläckfisk in i det traditionella systemet”. Enligt honom har hon ett starkt uttryck på högskolan trots att hon kan uppfattas som ganska kontroversiell. Han menar att hon betytt mycket för att förnya och bryta upp gamla mönster och förändra sättet att tänka kring forskning. Kanske är det detta som bidrar till att den forskning som bedrivs i Karlshamn blir mindre och mindre kontroversiell, funderar han. Ändå pekar han på praktiska problem med att befinna sig i ett nytt forskningsfält. Det kan gälla allt från att hitta konferenser där forskningsresultat kan presenteras till att leta opponenter för avhandlingar. Det senaste var aktuellt i samband med att hans licentiatavhandling skulle upp. ”Jag är ju

III:4.2 Miljön ger styrka

nästan tvungen att hämta någon från någon annan disciplin och det är jättesvårt. Man kan inte tänka disciplinärt för att läsa den.”

III:4.3 Tankar om framtiden

När Lena Trojer ska beskriva vad som behövs för den framtida utvecklingen nämner hon vikten av att de nu gått från att vara enbart ett forskarutbildningsämne till att också bedriva grundutbildning. Något som också Pirjo Elovaara⁶⁵ stryker under. För att möjliggöra detta har det varit nödvändigt att bygga allianser till personer som stöder verksamheten såsom rektorer och andra i ledningen för högskolan. Trojer beskriver det som en kedja som måste hålla genom hela systemet. Hon pekar också på vikten av att hon själv haft ledningsfunktioner som prefekt och prodekanus och att det har kunnat bidra till att hålla ihop kedjan.

Utöver stöd från den egna organisationen understryker hon vikten av hur forskningsfinansieringen fungerar. ”Om man tänker på hur vi kan förverkliga våra drömmar att expandera och fortsätta då behövs finansieringssammanhang där vi blir ämnesmässigt relevanta. Där vi kan argumentera väl för en satsning, inte bara för pengar, utan också för behoven av denna forskning.” Hon menar att mer måste göras för att få genusforskningen integrerad i forskningsråden. Det är till exempel viktigt att få en igenkänning hos finansörerna av forskningsfältet.

”Vi måste väl åtminstone få bli bedömda på samma sätt som andra”, säger hon. Med det menar hon att ett peer-reviewsystem kräver sakkunniga granskare. Det är inte minst viktigt i ett ämne som teknovetenskap. ”Vi skriver inte kvinna och genus i var och varannan mening, utan den som beaktar en sådan ansökan måste vara så pass insatt att den personen kan se referenslistan och vilken litteratur vi rör oss i och förhoppningsvis också känna igen de teoretiska ramarna.”

Hon menar att det tvärvetenskapliga blir en del av finansieringsproblemet. Beredningsprocessen är nästan mer disciplinär än vad verkligheten är idag, påpekar hon. Statsmakterna kommer på detta sätt att ge motverkande signaler när man å ena sidan satsar genom att ge ett visst antal verktyg, samtidigt som andra verktyg tas bort, resonerar Trojer. När det gäller etableringen av Centres of Excellence är hon mer ambivalent. ”Den kommunicerar så oerhört starkt more of the same.”

III:5 FYSIKENS DIDAKTIK Uppsala universitet Professor: Cedric Linder

Fysikens didaktik kom att etableras som forskningsämne i och med regeringens satsning. I Uppsala universitets motivering för varför ämnet skulle komma ifråga för satsningen nämns till exempel att det finns ett stort behov av att få flickor till naturvetenskap och teknik. Man menade att flera undersökningar hade pekat på att just fysikämnet är den stora stöttestenen.⁶⁶ En av stöttestenarna under rekryteringsprocessen kom att bli hur kompetenskraven skulle formuleras. I den intresseanmälan för tjänsten som gick ut krävdes i första hand kompetens inom fysikundervisning, i andra hand i fysik och först i tredje hand krävdes vetenskaplig erfarenhet av genusrelaterade frågor⁶⁷. Att hitta sökande som kunde sägas fylla samtliga kriterier blev ett problem. Jordansson pekar i sin rapport på den komplicerade rekryteringsprocessen som resul-

⁶⁵ Intervju med Pirjo Elovaara tidigare doktorand, numer lektor, Campus Karlshamn 2006-05-08.

⁶⁶ Jordansson, 2003, s 9.

⁶⁷ Jordansson, 2003, s 36.

terade i att Cedric Linder fick professuren.⁶⁸ Av de tolv sökande till tjänsten saknade samtliga ”mer eller mindre” genuskompetens.⁶⁹

Av institutionens hemsida framgår inte att man härbärgerar en av de sex genusprofessurerna. Linder presenteras helt enkelt som professor i fysikens didaktik. När forskningen presenteras kan man dock läsa följande: ”Typically this research draws on theoretical perspectives that have factors such as epistemology, metacognition, language, *gender*, visualization, simulation, culture and worldview as important analytical attributes”. (Min kursiv.) Forskargruppens intresse sägs kunna delas in i nio områden varav ett är ”Emerging gender influences in Physics Education Research”. Under pågående forskningsprojekt nämns ”Looking at how female students experience physics”⁷⁰. Även i studieplanen för forskarutbildningen för fysikens didaktik talas det om genus: ”Särskilt studeras relationer mellan studentinläring och form och innehåll i universitetsundervisningen i termer av faktorer som metakognition, språk, visualisering, genus, kultur och världsuppfattning”⁷¹. Under publikationer finns två papers som tar upp frågor kopplade till genus. Båda två har doktoranden Anna Danielsson som författare. På det första finns dock Linder med som medförfattare, samt ytterligare en forskare.⁷²

Cedric Linder⁷³ menar att den professur han innehar skiljer sig från de andra inom samma satsning. Han beskriver sig som anställd vid fysiska institutionen som forskarutbildningsansvarig och programansvarig professor inom fysikens didaktik. Skillnaden gentemot de andra professurerna som inrättades genom regeringens satsning, menar han skulle kunna sägas vara att han själv har genus som ett av sina forskningsintressen och inte som sitt forskningsfokus. De tjänster som ingick i satsningen har emellertid varit viktiga för att bygga upp verksamheten. Därtill har Uppsala universitet på olika sätt stöttat satsningen. Professuren är en tillsvidare tjänst, lönenivån har anpassats till vad som gäller vid teknisk fakultet. I övrigt behandlas såväl professuren som forskargruppen som vilken annan forskargrupp som helst i fysik. Förutom Linder själv, består gruppen idag av fem doktorander, en forskarasistent och en forskningsassistent

Linder menar att han, oavsett regeringens satsning, hade utvecklat forskningsområdet såsom det bland annat beskrivs på hemsidan. Genusperspektivet är ett bland flera

III:5.1 Ett annat uppdrag

⁶⁸ Majja Ahtee överklagade detta beslut främst med hänvisning till sin kompetens inom fysik, men också med motiveringen att hon arbetat med frågor om hur man kan öka flickors intresse för tekniska yrken. Jordansson 2003: 39.

⁶⁹ Jordansson, 2003, s 36.

⁷⁰ www.fysik.uu.se/didaktik.

⁷¹ www.teknat.uu.se/internt/forskarutbildning/amne/fysikens_didaktik.htm.

⁷² Danielsson, A., Lippmann Kung, R. and Linder, C. (2005). *Female Physics Majors' Experiences of Doing University Laboratory Work*. Paper presented at the American Association of Physics Teachers Summer Meeting, Salt Lake City, Utah, August, 2005.

Danielsson, A. (2005). Gender in the student in the student laboratory. An exploration of students' experiences of doing laboratory work in university physics. Poster presented at the Physics Education Research Conference, Salt Lake City, Utah, August 2005.

⁷³ Intervju med Linder på institutionen för fysik, Uppsala universitet 2006-04-06, samt vidare kontakt per e-post.

perspektiv som måste föras in i den metodologi som arbetet vid enheten bygger på. Det behövs för att skapa ett konceptuellt ramverk för vissa typer av frågor i relation till erfarenheten av att lära sig fysik på universitetsnivå. Det kan till exempel handla om ”agency, efficacy, identity” och hur detta påverkar lärandet.

Linder ger flera exempel på hur genusperspektivet kommer in i den konkreta verksamheten. När man sökte en forskarassistent förväntades de sökande ha ett intresse för genusfrågor och därtill associerad metodologi. Rebecca Kung⁷⁴, som anställdes, har under sin tid också bidragit till handledningen av den av doktoranderna som arbetar med genusfrågor i sitt avhandlingsarbete. Linder framhåller vidare att genusperspektivet ofta kommer fram i gruppdiskussioner om metodologi. På seminarier och i läsgrupper väljs ofta artiklar som handlar om genus. I grundutbildningskursen ”Fysikundervisning i praktiken” ingår genus som en av delarna i kursen.

På frågan om hur det är att handleda doktorander som har ett annat teoretiskt perspektiv/analytiskt fokus än det man själv arbetar med, svarar Linder att han tar kontakt med andra experter som kan bidra. Som exempel nämner han Melanie Walker⁷⁵ från University of Sheffield som hjälpt doktoranden Anna Danielsson att utveckla sitt arbete. Walkers besök hos forskargruppen och de seminarier hon medverkat i har dessutom bidragit till att sprida diskussionen på enheten. Vidare uppmuntrar och stödjer han studenterna att ta kurser vid andra institutioner när det inte finns möjlighet att erbjuda specifika kurser inom gruppen. Exempel på detta är kurser på centrum för genusvetenskap i Uppsala, men också på Umeå universitet för Sylvia Benckert, som arbetar med lärande i naturvetenskap med genusperspektiv. Linder framhåller att sådana arrangemang berikar studenternas möjligheter till lärande och till möten med forskarkollegor.

III:5.2 Intressanta teoretiska möten

Det var framförallt det tvärvetenskapliga angreppssättet som lockade doktoranden Anna Danielsson⁷⁶ till fysikens didaktik. Hon hittade här en möjlighet att kombinera sitt intresse för fysik med ett mer samhällsvetenskapligt förhållningssätt. Ursprungligen väcktes hennes intresse av den oerhört sneda könsfördelningen inom fysiken. För att få en så heltäckande bild som möjligt av hur studenter lär sig fysik/lär sig att bli fysiker, måste perspektivet breddas, menar hon. Man måste gå från att endast fokusera på hur studenter lär sig specifika koncept, till att också undersöka hur andra faktorer, såsom ämnets könskodning spelar roll. Hennes avhandlingsarbete handlar om hur studenter formar sina fysikeridentiteter, i synnerhet i relation till det laborativa arbetet. ”I detta spelar genus för mig en betydande roll”.

Att arbeta med ett analytiskt fokus som ligger utanför handledarens specialområde är på gott och ont en stor utmaning, säger Danielsson. Hon menar att en förutsättning är att man trivs med att arbeta självständigt.

⁷⁴ Hennes tjänst upphör dock 2007.

⁷⁵ Verksam vid the School of Education. Hennes metodologiska intresse uppges vara ”critical action research, feminist research and narrative approaches.” (www.shef.ac.uk/education/staff/academic/walker.html 2006-12-19).

⁷⁶ Intervju med Danielsson på institutionen för fysik, Uppsala universitet den 2006-04-06, samt vidare kontakt per e-post.

Visst kan det ibland vara problematiskt att ha en handledare utan djup, specialiserad kunskap på mitt område – men det tror jag i och för sig är normalsituationen för många doktorander. Som doktorand fördjupar man ju sig ofta i en del som man blir expert på medan handledaren har en bredare kunskap.

Samtidigt framhåller hon att det finns fördelar i att doktoranden och handledaren har olika forskningsfokus. Kombinationen av Linders breda kunskap om sociokulturella perspektiv på lärande och hennes egen specialisering kring genus kan leda till andra frågor kring genus och lärande än vad som skulle ske i mötet med en ren genusvetare. ”Våra olika specialiseringar bidrar till intressanta teoretiska möten.”

På frågan om hur det är att vara genusforskare i ett ämne som fysik, svarar Danielsson att det framförallt inte är helt lätt att få gehör för att man arbetar med didaktiska frågor. Danielsson menar att genusperspektivet som sådant inte är mer främmande för fysikern i allmänhet än t.ex. det faktum att de i gruppen bedriver kvalitativ forskning. ”Svårigheten ligger väl kanske framförallt i att vårt ämne, fysik, är till synes objektivt och opåverkat av kön”. I den egna forskargruppen arbetar alla med olika inriktningar på sina projekt och är således vana att vara öppna för olika angreppssätt på ämnet. Danielsson upplever dessutom att intresset ökat något över tid, i synnerhet sedan det tillkommit ytterligare en forskarstuderande som intresserar sig för det sociala sammanhang i vilket lärandet av fysik sker (även om hans fokus inte är genus). ”Dessutom blir ju min forskning intressantare att diskutera ju längre jag kommer, ju mer empiriskt material jag presenterar för gruppen”.

Genus, människa och maskin ingår i institutionen för arbetsvetenskap vid Luleå universitet. På hemsidan beskrivs ämnet som: ”Det vetenskapliga området människa-maskin med inriktning mot genusforskning, innebär studier av relationer mellan människor och maskiner såsom de konstitueras samhälleligt, kulturellt, historiskt och materiellt”⁷⁷. Mellan åren 2003 och 2006 har professuren varit vakant, vilket självklart medfört problem för satsningens genomslag.

Teknikvetenskapliga forskningsrådet hade till uppgift att föreslå placering av de två professurerna i tekniskt orienterade ämnen. Att tjänsterna i ämnet människa-maskin skulle gå till Luleå var ett enhälligt förslag från rådets sida. Som skäl angavs samverkansmöjligheter med andra ämnen. Dessutom menade man att det var en fördel att ämnet Genus och teknik, som emanerade från en tidigare regeringssatsning, redan fanns där.⁷⁸ Placeringen av tjänsterna vållade således ingen diskussion, inte heller tillsättningen av professuren var komplicerad. Marja Vehväläinen valde dock att lämna tjänsten redan i december 2002 för att istället tillträda en tjänst som senior lecturer vid Helsinki universitet. Numer är hon associate professor i Women’s Studies vid universitet i Tampere.

Professuren i människa-maskin blev alltså vakant från och med år 2003 men tillsat-

**III:6 MÄNNISKA-
MASKIN**
**Luleå tekniska
universitet**
Professor:
Ewa Gunnarsson

⁷⁷ www.luth.se/depts/arb/genus_maskin/index.1.htm.

⁷⁸ Jordansson 2003:26f.

tes inte igen förrän den 1 januari 2006 då Ewa Gunnarsson tillträdde. Det finns flera anledningar till att det dröjde med tillsättandet. Enligt Ylva Fältberg, dåvarande prefekt vid institutionen för arbetsvetenskap var en av anledningarna till den långdragna processen problem inom sakkunniggruppen.⁷⁹ En av de sakkunniga lämnade sitt uppdrag efter ett år.

Även den andra professuren, i Genus och teknik var under en tid vakant men har nu blivit tillsatt. Det kan noteras att såväl Ulf Mellström, som fått den senare professuren, som Ewa Gunnarsson fanns med bland de sökande när professuren i människa-maskin utlystes första gången. Gunnarsson ser stora möjligheter till en nystart för avdelningens verksamhet. Genom att man nu placerar de två professorerna under en gemensam avdelning kallad Genus Teknik och Organisation, blir förutsättningarna att bygga en miljö för genusforskning än större. På flera sätt arbetar man för att öka antalet doktorander. Några av de doktorander som Gunnarsson handleder sedan tidigare, har knutits till avdelningen. Andra kan komma in genom det doktorandbidrag som universitetet ger till projekt. Ett år efter sammanslagningen av ämnena består den nya avdelningen av fjorton personer varav två professorer, en forskarassistent, en postdok samt nio doktorander och en licentiat.

III:6.1 Nystart av något som funnits länge

Man kan beskriva det som nu sker som en nystart för ämnet, efter det uppehåll som varit sedan den förra professorn lämnade. Gunnarsson är dock noga med att påpeka att det inte är en ny verksamhet som startas. Doktorander har funnits och olika personer har haft förordnanden och på så vis har verksamheten upprätthållits. Själv har hon funnits på institutionen av och till under femton år. Bland annat disputerade hon själv här 1995.

Genom att studera avdelningens publikationslista kan man få en bild över den verksamhet som bedrivits. Bidragen har skrivits av forskare som varit verksamma vid de tidigare avdelningarna Genus och Teknik respektive Genus, Människa och Maskin. Den första publikationen är dock skriven redan 1987 och har Christina Mörtberg, idag docent vid institutionen för informatik, Oslo universitet, som författare. Från 1994 finns två publikationer, båda med nuvarande professor Ewa Gunnarsson som medförfattare. Den ena har hon skrivit tillsammans med Mörtberg, den andra med Lena Trojer, som nu innehar genusprofessuren i teknovetenskapliga studier i Blekinge.

Ytterligare koppling till verksamheten i Blekinge finns genom Birgitta Rydhagen, som doktorerade vid BTH, men som gjorde sin licentiatuppsats i Luleå. Institutionen för arbetsvetenskap har genom dessa, och ytterligare andra forskare, arbetat med genusforskning under lång tid. Av de tio avhandlingar i arbetsvetenskap som finns listade i databasen GENA kommer nio från Luleå.⁸⁰ Det finns således en lång förhistoria till den nysatsning som nu görs. Det som framträder är dessutom ett forskningsfält där kontaktytorna till näraliggande verksamheter är och har varit många. Samtidigt har det funnits interna konflikter som kommit att påverka möjligheterna till miljöbygge.

⁷⁹ Telefonsamtal med Ylva Fältberg 2006-10-09.

⁸⁰ www.databasen.gena.nu 2006-10-10 Liknande avhandlingar kan finnas listade under andra ämnesrubriker t.ex. TEMA i Linköping.

Gunnarsson menar att en avgörande förutsättning för hur satsningar som denna ska lyckas är hur den mottagande miljön agerar. Själv upplever hon att den nya avdelningen, med sina två professurer på plats, varit efterlängtat. Hon menar att de möts av respekt och har fått stöd från prefekt och universitetsledning. Det är hennes övertygelse att det med nuvarande konstruktion går att åstadkomma resultat.

Samtidigt är hon väl medveten om att det finns en problematisk historia där människor kommit i kläm. En historia som hon väljer att inte förhålla sig till för att inte bli en del av. Ändå säger hon sig kunna se en förändring under de femton år hon av och till verkat vid institutionen. ”Organisationen har mognat” säger hon. Tidigare har det varit ett för stort gap mellan det genusvetenskapliga fältet och de organisationer man som forskare hamnat i. Hon menar att det är nödvändigt att hitta sätt att överbrygga kunskapsnivåer. Hon uttrycker det som ”att få lov att göra avancerad genusforskning, men också hitta sätt att samspela med den organisation man befinner sig i”.

Gunnarsson menar att arbetsvetenskap som ämne är en bra miljö för genusforskning. Det är en tvärvetenskaplig verksamhet som funnits länge och där man är van att jobba med olika perspektiv och olika bakgrunder. Genusperspektivet finns inte bara på denna avdelning utan också på andra. Möjligen kan det också vara en fördel att verka vid ett nyare universitet. Gunnarsson menar att det självklart borde finnas den här typen av verksamheter vid såväl KTH som vid Chalmers. Istället är det Luleå, Blekinge och Linköping som utmärker sig.

Den genusforskning som har funnits och som finns även vid andra avdelningar på institutionen ger stöd åt den nya verksamheten. Vid den avdelning som nu etableras kommer samtliga att arbeta med genusforskning. Vid rekryteringen av forskarsassistenten väger genusforskningskompetensen tungt. De nyantagna doktorander som inte har så mycket genuskompetens med sig från tidigare studier får en specialutbildning. Därutöver krävs självklart också kompetens i teknik och organisation. Just kombinationen genus, teknik och organisation passar Gunnarsson. Hon framställs ofta som organisationsforskare men har haft mycket fokus på teknik under sin forskargärning⁸¹.

För Gunnarsson är den långsiktiga hållbarheten viktig. ”Verksamheten måste hålla även när vi är borta, det måste hålla oavsett aktörer”, menar hon. Hon ser som sin huvuduppgift att bygga upp den nya avdelningen, med de två forskarutbildningsämnen så att det blir en kritisk massa. Genom täta relationer med övriga genusvetarsverige likväl som med organisationsforskningsfältet ser hon stora möjligheter. Hon menar också att det finns ett ökande intresse från den tekniska forskningssidan. Hon har fått flera propåer om deltagande i projekt. Detta tror hon bland annat beror på att flera forskningsfinansierare uppmärksammat behovet av genusperspektiv i forskningsprojekt. Ett exempel på detta är Vinnova där hon själv varit involverad i ett integrerings- och kompetenshöjningsprojekt kring frågor om jämställdhet och genusvetenskap.

När det gäller kopplingen mellan genusforskning och jämställdhetsarbete är Gunnarsson tydlig. ”Om man ska komma någonstans med jämställdhet måste ju orga-

⁸¹ Bland annat skrev hon sin avhandling på SAAB där hon undersökte kvinnliga brytare och kvalifikationer i ett tekniskt industriarbete.

nisationen som sådan bära det själv”, säger hon. Till ett sådant arbete krävs särskilda tjänster kopplade till personalavdelningen. Samtidigt menar hon att genusforskarna kan tillföra en kompetenshöjning på det vetenskapliga fältet. Hon exemplifierar med ovan nämnda Vinnova-projekt som hon just avslutat. Det är ett projekt som har haft två syften, dels jämställdhetsintegrering i organisationen och dels kompetenshöjning i genusfrågor hos handläggare.

Gunnarsson har, som organisationsforskare, alltid arbetat på det sättet, med både jämställdhetsfrågor och genusforskning. För henne är det uppenbart att jämställdhetsarbetet kräver aktiva insatser på många nivåer. Att tillföra fler kvinnor till professorskollegiet räcker alltså inte. Genusforskarna kan fungera som en extra bonus i ett jämställdhetsarbete i organisationen, men de kan inte bära det, summerar hon.

IV En diskussion

I föregående del av rapporten beskrevs verksamheten så som den framträder genom intervjuer med verksamma personer vid de olika universitet som kom i åtnjutande av regeringens satsning. Det är alltså en bild av erfarenheter och reflektioner från dem som varit satta att förvalta satsningen. Genom dessa bilder kan vi närma oss frågan om vad som hänt vid de enheter där man kom i åtnjutande av satsningen, om regeringens intentioner blivit verklighet.

I denna sista och avslutande del av rapporten följer en diskussion om framgångsfaktorer, förutsättningar, skillnader och likheter för bygget av forskningsmiljöer där nya forskningshorisonter kan växa. Först handlar det om de skillnader och likheter som uppstår mellan de professurer som hamnar i etablerade discipliner kontra vad som händer där satsningen används till att etablera ny verksamhet. Nästa tema rör frågan om hur miljöbygget har kunnat fungera. Vidare ska vi diskutera frågan om genusforskning som en integrerad eller parallell del av verksamheten. Sammanblandningen mellan genusforskning och jämställdhetsatsningar är det sista temat som kommer att diskuteras.

I de fall där satsningen använts till att etablera nya ämnen, teknovetenskap och fysikens didaktik, har regeringssatsningen ingått i en större satsning från universitetens sida. Skillnaden mellan dessa två ämnen är i och för sig stor. I Blekinge byggs det nya ämnet upp som ett genusforskningsämne. Ämnet är per definition ett genusforskningsämne. I Uppsala väljer man att, som man uppfattar det, med regeringens goda minne, formulera om professuren så att genusforskning kan vara en inriktning av ämnet. Professorn själv skiljer mellan att vara intresserad av genusfrågor och att vara genusforskare. Även om han anser att genusperspektivet är nödvändigt för ämnet så är det först när han rekryterat en doktorand som har genus som analytiskt fokus som detta perspektiv får fäste i forskningen vid enheten. I praktiken har detta kommit att betyda att det är den doktorand som idag bedriver genusvetenskaplig forskning som i mångt och mycket blivit bärare av detta perspektiv vid avdelningen. Samtidigt måste ändå konstateras att ett nytt forskningsperspektiv därmed har öppnats och att även de andra forskarna vid enheten möter och diskuterar genusfrågor inte minst i seminarieverksamheten som bedrivs.

I Blekinge användes satsningen för att bygga en ny enhet, som var central också för öppnandet av ett nytt campusområde i Karlshamn. Genom en triple helix modell där universitetet, kommunen och det lokala näringslivet ingår har verksamheten kunnat utvecklas ytterligare. Satsningen används alltså för ett långsiktigt bygge av en ny forskningsmiljö där det genusvetenskapliga perspektivet är fullt integrerat. Idag finns, utöver professorn fyra disputerade forskare/lärare, en licentiat och fyra doktorander varav samtliga har genusvetenskaplig inriktning. Därutöver finns adjunkter vid avdelningen. Det bedrivs också ett flertal forskningsprojekt med externa medel.

Även i Luleå användes satsningen för att starta ett nytt ämne inom ramen för institutionen för arbetsvetenskap. Till skillnad från de två övriga var dock genusforskningen redan etablerad vid institutionen. Såväl Ewa Gunnarsson som Lena Trojer har tidigare varit verksamma i Luleå. När det gäller verksamheten i Luleå blir med nödvändighet effekterna av genusprofessuren mer svårbedömda då tjänsten under en längre tid varit vakant. I den nya avdelning som startade vid årsskiftet 2006, läggs de två ämnena

IV:1 NY- ETableringarna

IV:2 DE ETABLERADE VERKSAMHETERNA

människa-maskin samt genus och teknik samman. Genom projektmedel och medfinansiering från universitetet har antalet doktorander kunnat utökas. En ny forskarsistent ska rekryteras.

Genusforskningen i folkhälsovetenskap vid Umeå universitet har också en förhistoria. Tack vare ett forskningslektorat hade Hammarström kunnat initiera genusforskning vid institutionen. Genom regeringens satsning kunde detta arbete permanentas och utökas. Utan satsningen menar Hammarström att det tidigare arbetet inte hade kunnat fullföljas. Genom sin koppling till FHI fick Hammarström utökade möjligheter att utveckla den nationella plattformen. Idag arbetar ett flertal disputerade forskare i, av varandra, oberoende forskningsprojekt. Genusforskarskolan, liksom projektfinansiering, har kunnat medverka till ett utökat antal doktorander. Ändå finns här, liksom vid flera av enheterna, en uppenbar sårbarhet i det faktum att mycket av detta är beroende av extern finansiering. Kanske är, vid sidan av den forskning som produceras, det systematiska uppbyggandet av det centrum för genusforskning som inrättats vid fakulteten den viktigaste garanten för ett långsiktigt bibehållande av miljön och spridandet av genusperspektiv.

I Umeå kunde vi se vad stöd och draghjälp från andra insatser betyder. I Stockholm kan vi se motsatsen. Den miljö, som Barbara Hobson varit med och byggt upp, hade som kärna ett större forskningsprogram om jämförande genusstudier och en forskarskola på samma tema, finansierat av Riksbanken. Det fanns ett omfattande samarbete mellan olika institutioner med stark seminariekultur och många doktorander. När resurserna för den forskarskola som bedrevs där tog slut försvann ett viktigt samarbetsforum. Den bild av verksamheten som träder fram idag är motstridig. Ett generellt ökande intresse för genusrelaterade frågor och fler forskare och doktorander inom ämnet, paras med en oro för förutsättningarna att bygga en långsiktigt stark miljö. Bristen på tjänster och ett beroende av externa forskningsbidrag bidrar till osäkerheten inför framtiden.

När det gäller litteraturvetenskapen i Göteborg fylldes snabbt den seminarieverksamhet som den nyinlettade professorn startade. Hon beskriver det som ett uppdämt behov som funnits vid institutionen. Miljön i Göteborg är mångfasetterad och det finns idag ett flertal disputerade forskare och lektorer med genusinriktning. Genom projektmedel har man kunnat skapa utrymme för flera doktorander. Doktoranden som finansierades genom satsningen innehar idag en forskarassistenttjänst vid institutionen. Larsson beskriver hur genusforskningen etablerats genom att hon blivit alltmer involverad i den ordinarie verksamheten vid institutionen.

Såväl litteraturvetenskap som sociologi kan betecknas som discipliner där genusforskning funnits länge. Man skulle därför kunna förvänta sig att möjligheterna att verka som genusprofessor och att sprida genusperspektiv borde vara lättast här. Så har dock uppenbarligen inte varit fallet. Det som framträder i intervjuerna med Hobson och Larsson är en kamp för att integrera genusforskningen vid respektive institutioner. Hobson vittnar om en stor oro för framtiden. Hon efterlyser bättre långsiktighet i regeringens satsningar. Larsson menar att regeringen borde kräva mer av de institutioner/universitet som får ta del av satsningar som denna.

Syftet med satsningen var att åstadkomma en förändring i de organisationer som tilldelas professurerna, ett nytt forskningsperspektiv ska tillföras. Det är slående hur förutsättningarna skiljer sig mellan de olika ämnenas möjligheter att bygga miljö. Litteraturvetenskap och sociologi är de tydligaste exemplen på ämnen där man velat stödja en utveckling inom etablerade discipliner. En satsning på att utveckla genusperspektiv här förväntades ”kunna bidra till konsolidering och till framflyttade positioner”.⁸² Å andra sidan ville man ju också stötta tvärvetenskapliga områden. Där genusperspektivet ansågs ”befinna sig i ett formativt skede”. En framgångsfaktor verkar uppenbarligen vara den mottagande miljöns vilja att använda satsningar som denna i ett större sammanhang. Lokal medfinansiering och samarbetspartners som kan förstora satsningen skapar långsiktighet och stabilitet.

I såväl Blekinge som i Uppsala har vi kunnat se hur genusprofessorerna har inlemmats i satsningar på nya verksamheter som universiteten velat göra. Genusprofessorerna har blivit den ekonomiska hävstång med vars hjälp etableringarna kommit till stånd. I Blekinge beskrivs den triple helix modell som möjliggjort fler tjänster och pengar till forskning. I Uppsala har man modifierat satsningens genusvetenskapliga karaktär, men samtidigt kan man se hur universitetet tillfört extra resurser som möjliggjort fler tjänster. Fakultetsmedel har också använts för att kunna höja lönenivån så att den kommer i paritet med vad som är brukligt vid naturvetenskaplig/teknisk fakultet.

Utvecklingen i dessa helt nya ämnen skiljer sig markant från hur genusprofessorerna inlemmats i verksamheten inom de två mest etablerade och i sammanhanget äldsta disciplinerna. Såväl Hobson som Larsson menar sig ha fått kämpa för sina möjligheter att verka som genusprofessorer. För den förra handlar det om en oro för framtida möjligheter för genusforskare inom ämnet. Larsson beskriver själv hur hon inledningsvis kände sig ”reducerad till genusprofessor”, men genom en allt starkare knytning till den ordinarie verksamheten på institutionen har genusperspektivet istället kommit att integreras. För båda två har svårigheterna handlat om möjligheterna att skapa en hållbar och långsiktig miljö, inte om den egna positionen som forskare.

För samtliga gäller dock det faktum att satsningen skapat legitimitet och tid för att bygga de miljöer som är nödvändiga för att kunna öppna nya forskningshorisonter. Prefekten vid medicinska fakulteten i Umeå är tydlig med att det inte räcker med uppmaningar från forskningsfinansiärer och politiker. Det som krävs är enligt honom punktinsatser i form av finansiellt stöd. Barbara Hobson pekar på att den genusprofil som genusprofessurpaketet skapade åt institutionen medförde ett ökat intresse från studenter för genusfrågor.

I propositionen beskrevs professorerna som parallellprofessur. Inledningsvis ställdes frågan om vad ’parallell’ i detta sammanhang betyder. Är professorerna och de som upprätthåller dem en integrerad del av verksamheten eller har det blivit en parallell verksamhet? Den betydelse av satsningens koppling till den ordinarie verksamheten som Hobson och Larsson talar om står i kontrast till en oro för framtiden som

⁸² Jordansson, 2003, s 17.

IV:5 JÄMSTÄLLDHETS- ASPEKTER OCH GENUSPERSPEKTIV

Jordansson beskrev i sin rapport⁸³. I diskussionen runt utvecklingen inom litteraturvetenskapen varnade hon för att genusprofileringen skulle komma att åsidosättas när Larsson fick ansvar för mycket av den ordinarie verksamheten vid institutionen. Den bedömning Larsson gör idag är den precis motsatta. Detta ställer frågan om hur *parallell*professur egentligen ska tolkas på sin spets.

För tre av verksamheterna är detta egentligen en pseudofråga. I de tre ämnen där satsningen användes för att bygga upp verksamheten har satsningen aldrig varit en parallell verksamhet utan istället själva navet kring vilken verksamheten byggts upp. I fysikens didaktik skulle man kunna hävda att genusforskningen som sådan är ett parallellt spår då det uppfattas som en av flera tänkbara forskningsinriktningar. Såväl inom teknovetenskapliga studier som inom människa och maskin är dock genusperspektivet den bärande teoretiska grunden för ämnena. Samtliga forskare i Blekinge betecknar sig som feministiska teknovetare. På samma sätt är det för Gunnarsson en omöjlig tanke att ha forskare som inte är genusforskare. Om doktoranderna inte har det perspektivet med sig när de antas får de en specialutbildning.

Hammarström pekar på att utan professuren med tillhörande tjänster hade den genusforskning som hon byggt upp med hjälp av finansiering från FHI fått föra en tynande tillvaro. När ställföreträdande prefekt idag konstaterar att blod håller på med sitt och genus med sitt, så skulle det kunna ses som ett tecken på att genusforskningen idag är en parallell och lika accepterad inriktning som den nämnda blodforskningen. Samtidigt beskriver såväl han som Hammarström att genusperspektivet fortfarande är kontroversiellt, inte minst i undervisningen.

Inledningsvis kunde vi konstatera att propositionerna som ligger till grund för denna satsning, och för liknande satsningar som skedde ungefär samtidigt, väver samman genusforskningen med en önskan om större jämställdhet inom akademien. Ändå värjer sig de flesta av professorerna dock från koppling till jämställdhet. Samtidigt återkommer flera av dem i intervjuerna till att satsningen också haft betydelse för att möjliggöra för kvinnliga forskare att få framskjutna positioner. Barbara Hobson är tydligast när hon påpekar att ingen kvinna tidigare innehaft docent- eller professorstjänst på institutionen. Det är kanske i ämnena sociologi och litteraturvetenskap som jämställdhetsaspekterna av satsningen blir tydligast. Trots att genusforskningen i dessa ämnen måste betecknas som stark i jämförelse med andra discipliner har kvinnliga professorer inte hört till vanligheterna. Prefekten vid litteraturvetenskapliga institutionen i Göteborg beskriver det som att satsningen på genusforskning drar med sig ett ökat fokus på manligt och kvinnligt och jämställdhet på arbetsplatsen.

Man kan spekulera i om det beror på att gamla traditionstyngda discipliner har svårare att släppa fram såväl nya forskningsperspektiv som forskare som inte stämmer med stereotypen. Även Anna Danielsson, doktorand i fysikämnets didaktik lyfter fram mansdominansen inom området. Av andra fysiker, utanför didaktikämnet, förväntas hennes forskning framförallt ge svaret på hur fler kvinnor ska kunna lockas till fysikämnet. Vilket i och för sig, enligt henne själv skulle kunna bli en förlängning av hennes forskningsresultat.

⁸³ Jordansson 2003:45.

Lena Trojer, som under sin forskargärning befunnit sig i en rad olika verksamheter, menar att bristen på genusforskning i mer etablerade forskningsmiljöer såsom KTH, kan bero på att eftersom det är så få kvinnor som verkar där så ”fastnar man i kvinnofrågorna”. Man stannar vid frågan om hur fler kvinnor ska kunna attraheras av dessa miljöer. Inledningsvis citerades hennes rapport från en forskarskola i Luleå. Där skilde hon mellan förändringar av forskningsprocesser och forskningsförändring. Det förra menade hon är en del av jämställdhetsarbetet medan genusforskningen är ett forskningsförändrande projekt. För Trojer sträcker sig således genusforskningen bortom jämställdhetsproblematiken, även om jämställdhetsfrågan fortfarande är viktig. Hennes slutsats blir att det inte längre är fruktbart att se jämställdhet och genusforskning som ett och samma projekt.

För genusprofessorerna är skillnaden mellan och hopblandningen av genusforskning och jämställdhetsaspekter ingen ny fråga. Ofta kan omvärldens hopblandning uppfattas som problematisk av forskarna på fältet. Ewa Gunnarsson, som i sin forskargärning ägnat sig mycket åt jämställdhetsfrågor, är också noga med att peka på bodelningen mellan forskningen och jämställdhetsarbetet. Samtidigt poängterar hon att det finns beröringspunkter och att genusforskningen kan tillföra mycket kompetens. Inte heller för henne är det tillräckligt att bara tillföra fler kvinnor. Hela organisationen måste vara involverad, särskilda tjänster måste utses för att driva arbetet.

Relationen mellan ökad jämställdhet inom akademien och satsningar på genusvetenskap har, som helt kort beskrevs inledningsvis, varit föremål för diskussion inom fältet ända sedan 70-talet. Olika regeringars satsningar har ofta legitimerats av en önskan om ökad jämställdhet. Detta nyttoargument kommer i konflikt med forskarnas egen ambition att utveckla och förändra forskningen. Samtidigt är det ändå slående hur denna satsning på genusforskning i olika ämnen ändå kommit att leda till att fler kvinnor fått positioner. På så vis kan ändå ett resultat av satsningen sägas vara just ökad jämställdhet.⁸⁴

Ändamålet med regeringens satsning var att via parallelltjänster stödjade det perspektiv som genusforskning kan ge. Därmed hoppades man att nya forskningshorisonter skulle kunna öppnas. Att genusforskningen stärkts genom satsningen förefaller efter denna genomgång som otvetydigt. Även i fysikens didaktik, där professuren kom att användas för att bygga ett nytt ämne där genusperspektiv bara var en möjlig forskningsinriktning, har genusforskning kommit att introduceras.

Legitimitet och tid är två viktiga förutsättningar som regeringens satsning åstadkommit. Genom inrättandet av professorer med inriktning på genusforskning skapas legitimitet för forskningsområdet. En legitimitet som behövs för nya områden för att kunna hävda sig i konkurrensen från mer etablerade verksamheter. En legitimitet som också markerar för studenter att detta är ett intressant område.

Lika viktigt är att satsningen givit tid att kunna ägna sig åt det nödvändiga miljöbyg-

⁸⁴ I mitt avhandlingsprojekt, som har arbetsnamnet, *Meningen med genusvetenskap – så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970-2000* kommer jag att undersöka argumentationen för statliga satsningar på genusforskning. Relationen mellan statens jämställdhetssträvanden och fältets egna ambitioner och konflikter däremellan, är en viktig del i detta arbete.

IV:6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

get. Så länge genusforskningen bedrivs av enskilda forskare inom ramen för enstaka projekt kommer den att vara sårbar. Genom att tjänster inrättats som ger tid och utrymme att bygga struktur för verksamheten ökar stadgan.

Trots att satsningen på många sätt kan uppfattas som generös när det gäller resurser och tjänster, är det uppenbart att det inte varit någon ”dans på rosor”. Inte ens med akademiska mått mätt. Många av de intervjuade beskriver hur de mött motstånd och fått kämpa för sin och forskningsämnets position. Därför går det inte heller att negligera den oro för framtiden som flera av professorerna ger uttryck för när det gäller framtiden. Bristen på långsiktighet, avsaknaden av tjänster för nydisputerade, och att krav på motprestation inte ställts på de mottagande universiteten är exempel på frågor som lyfts fram. I en tid då alltmer forskning bedrivs inom ramen för projekt är det också viktigt att uppmärksamma behovet av det Lena Trojer kallar ”igenkänning hos finansierare”. Det vill säga vikten av att det finns kompetens inom finansieringssystemet så att man förmår bedöma genusforskningsprojekt på sakkunnig grund.

Det är uppenbart att skillnaderna på hur satsningen hanterats av de olika mottagande enheterna kommit att spela roll för hur utfallet blivit. Att den mottagande miljöns intresse för att använda satsningen i ett långsiktigt miljöbygge påverkar förutsättningarna är en självklarhet. På de ställen där satsningen varit en del av en större satsning förefaller stabiliteten vara väsentligt starkare. Att det finns näraliggande verksamheter som skapar möjligheter till samverkan är en annan framgångsfaktor. Genusforskaraskolan i Umeå är ett exempel på detta. I Stockholm är saknaden efter de möjligheter som forskarskolan där gav påtaglig.

Att öppna nya forskningshorisonter kan ses som en stor och samtidigt något vag uppgift. I samtalen med genusprofessorerna framkommer att mycket fokus har legat på att bygga miljöer där dessa forskningshorisonter ska kunna växa. De tjänster som ingick i genuspaketet har varit kärnan och förutsättningen som möjliggjort miljöbygget, men en viktig framgångsfaktor är om andra insatser kunnat komplettera och förstora satsningen. Hos ett flertal av professorerna finns en oro för långsiktigheten i satsningen. Att utveckla nya forskningshorisonter tar tid. De doktorander som disputerar behöver tjänster för att kunna fortsätta.

Professurerna behöver återbesättas när dagens innehavare lämnar. Om öronmärkningen av de pengar som finansierar professorerna försvinner riskerar de att gå samma öde tillmötes som doktorand och forskarassistenttjänsterna gjort. När universiteten själva skulle ansvara för finansieringen försvann de. Om så också sker med professorerna, riskerar hela satsningen att bli en akademisk parantes, istället för att bidra till den vetenskapliga kvalitetshöjning som propositionen syftade till.

Referenslista

OFFENTLIGT TRYCK

DS 1994:130 *Kartläggning och utvärdering av jämställdhetsprojekt inom universitet och högskolor*
DS 1996:26 *Genusperspektiv i Forskningen*
SOU 1995:110 *Viljan att veta och viljan att förstå – kön, makt och den kvinnovetenskapliga utmaningen i högre utbildning*
Prop1994/95:164
Prop 1996/97:5

Benner, Mats: *Kontrovers och konsensus – Vetenskap och politik i svenskt 1990-tal*, Sister, rapport 1, Bokförlaget Nya doxa, Nora, 2001
Ganetz, Hillevi: *Uppföljning av Vetenskapsrådets beredning och utfall av genusvetenskapliga projektansökningar inom humaniora-samhällsvetenskap år 2004*, Vetenskapsrådets kommitté för genusforskning, 2005
Jordansson, Birgitta: *Genusprofessorerna – skildring av en process*, rapport 1/03, Nationella sekretariatet för genusforskning, 2003
Widerberg, Karin , *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, 1986:3
Trojer, Lena: *Kompetens för Ledarskap inom Forskningsorganisationer – en kvinnlig forskarskola för förändring vid teknisk fakultet*, Luleå tekniska universitet, avd Genus & Teknik, 1999
Törnqvist, Maria: *Könspolitik på gränsen – Debatterna om varannan damernas och Thamprofessorerna*, Arkiv Förlag, Lund, 2006

LITTERATUR

www.hum.gu.se/institutioner/litteraturvetenskap/
www.sociology.su.se/
www.umu.se/medfak
www.bth.se
www.fysik.uu.se/didaktik/
www.luth.se/depts/arb/genus_maskin
www.ub.gu.se

HEMSIDOR

Lisbeth Larsson, genomförd på Humanisten, Göteborgs universitet, 2006-03-17
Tomas Olsson, genomförd på Humanisten, Göteborgs universitet, 2006-10-12
Barbara Hobson, genomförd på Stockholms universitet 2006-04-12
Maria Törnqvist, genomförd på Stockholms universitet 2006-04-12
Ewa Gunnarsson, genomförd på Arbetslivsinstitutet, Stockholm, 2006-05-17
Ylva Fältberg, genomförd per telefon, 2006-10-09
Anne Hammarström, genomförd på medicinska fakulteten, Umeå universitet, 2006-08-25
Lars-Hjalmar Lindholm, genomförd på medicinska fakulteten, Umeå universitet, 2006-08-25
Anna Danielsson, genomförd på institutionen för fysik, Uppsala universitet 2006-04-06
Cedric Linder, genomförd på institutionen för fysik, Uppsala universitet 2006-04-06
Lena Trojer, genomförd på Campus Karlshamn 2006-05-08
Pirjo Elovaara, genomförd på Campus Karlshamn 2006-05-08
Peter Giger, genomförd på Campus Karlshamn 2006-05-08
Samuel Henningsson, genomförd på Campus Karlshamn 2006-05-08

INTERVJUER

**Nationella sekretariatet
för genusforskning**

Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet
Box 200, 405 30 Göteborg
Tel. 031-786 56 00, Fax 031- 786 56 04. sekretariat@genus.se
www.genus.se